

DOORBRAAK IN HET WESTEN

OVERVAL PER ZWEEFVLIEGTUIG
DE SLAG VAN DE SIKKEL
TOUR DE FRANCE 1940
BLOED, ZWEET EN TRANEN
VAN ABBEVILLE NAAR DUINKERKEN
DE TANG GAAT DICH
TRIOMF DER VERSLAGENEN
EPILOOG VAN DUINKERKEN

15

Behalve Nederland vielen in mei 1940 ook België en Frankrijk aan de overrompelingsstrategie van de Duitse legers ten offer. Op het moment dat generaal Winkelman in Rijsoord de capitulatie-overeenkomst ondertekende, waren de Fransen in feite eveneens al verslagen: honderden dwars door de Ardennen opgerukte Duitse tanks hadden een brede bres in de Franse linies geslagen, de weg naar Parijs lag zo goed als open. Maar de Duitsers dachten er voorlopig niet aan een riskante doorstoot naar het zuiden te ondernemen. Een snelle opmars naar de kust bij Abbeville werd de bekroning van de strategische opzet van Hitlers generale staf: het Belgische leger en de in de eerste dagen van de strijd naar het noorden opgerukte Fransen en Engelsen waren afgesneden van de andere geallieerde strijdkrachten.

Inmiddels verkeerde men in Parijs reeds in de opperste verwarring. Regering en opperbevel waren niet in staat ook maar enigszins adequaat te reageren op de problemen die door de Duitse aanvalsstoot waren opgeroepen. Een reorganisatie in de regering en de vervanging van de filosoof Gamelin door de oude vechtjas Weygand als opperbevelhebber van de Franse strijdkrachten, beide ruim een week na het begin van het Duitse offensief, konden weinig soelaas meer brengen. Herhaalde wanhopige verzoeken om meer Engelse steun, vooral om meer vliegtuigen, werden niet gehonoreerd: in Engeland zag men het Franse débâcle zich voltrekken en men wilde daarin niet zó ver worden meegesleept, dat Groot-Brittannië zelf volledig onverdedigbaar achter zou blijven.

Onderwijl werden de geallieerde legers in België en Noordwest-Frankrijk steeds verder teruggedrongen. De Duitsers rukten op uit het noorden (waar in Zeeland de Nederlandse troepen, gesteund door Franse eenheden, nog enkele dagen na de vijftiende mei hadden doorgevochten), uit het oosten waar de Belgische hoofdverdedigingslinie, de Dijlestelling, snel door de Duitsers doorbroken was en uit het zuiden, waar de tankeenheden van generaal Guderian de ene kustplaats na de andere konden veroveren.

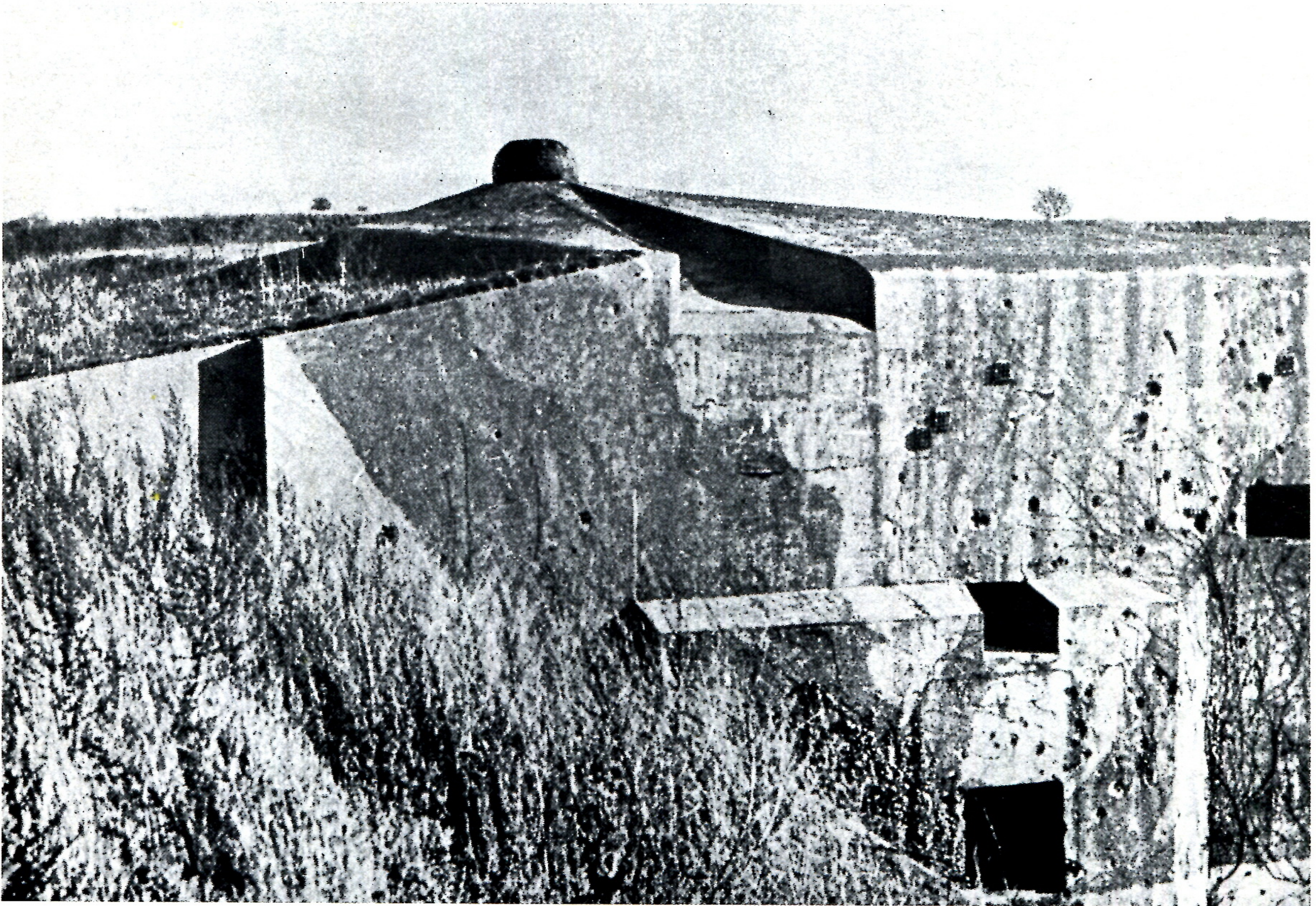
De positie van de ingesloten geallieerde troepen zou volslagen hopeloos geweest zijn, ware het niet dat een plotseling besluit van Hitler de tanks van Guderian twee dagen ophield. Twee dagen slechts, maar juist voldoende voor de Engelsen en Fransen om een volmaakt georganiseerde terugtocht op Duinkerken uit te voeren en zich daar zodanig in te richten, dat de trieste nederlaag in een althans gedeeltelijke overwinning kon worden omgebogen: de evacuatie van bijna 350.000 soldaten van het strand van Duinkerken naar Engeland.

A.H.P.

DE VEROVERING VAN
FORT EBEN-EMAEL

OVERVAL PER ZWEEFVLIEGTUIG

DRS. J. S. WIJNE

Vier jaar lang was er aan het fort gebouwd. Het was het eerste in de nieuwe verdedigingslinie die de Belgen na de Eerste Wereldoorlog langs hun oostgrens aanlegden. Alle ervaringen van die strijd waren in de opzet van de verdedigingsgordel verwerkt en daarom achtte iedere Belg de linie, en met name het fort Eben-Emael, onneembaar. Het fort lag boven op een plateau, met aan de ene kant het Albertkanaal en aan de andere de steile hellingen van het Geerdal. Het had een oppervlakte van 66 ha en werd doorsneden door een onderaardse gang van 4 km lengte. Er was meer dan 100 km telefoondraad nodig geweest om alle geschutkoepels, luchtafweerbatterijen, mitrailleurkasten, observatie-

posten, commandoposten, slaapplekken en zovoort met elkaar te verbinden. Tussen Maastricht en Visé was niets dat door de 120- en 75-mm-kanonnen van Eben-Emael niet onder vuur genomen kon worden.

Dit fort nu moest genomen worden, wilde het Duitse aanvalsplan in 1940 kans van slagen hebben. Tussen Maastricht en Visé immers lagen verscheidene belangrijke bruggen over het Albertkanaal. Hitler hield zich daarom persoonlijk bezig met de plannen om Eben-Emael te veroveren. Hij vond dat er maar één mogelijkheid was: een aanval uit de lucht. Als Duitse troepen in staat zouden zijn ongemerkt op het plateau te komen, was het fort te nemen. De Belgen hadden namelijk

geen rekening gehouden met de mogelijkheid van een overval op het plateau zelf; er waren vrijwel geen kanonnen of mitrailleurs die het bestreken. Wel beschikte het fort over voldoende afweerbatterijen, zodat gewone vliegtuigen met parachutisten weinig kans zouden maken. Alleen kleine zweefvliegtuigen kwamen voor de operatie in aanmerking.

In november 1939 werd begonnen met de voorbereidingen voor de aanval. In Hildesheim werd de *Sturmabteilung Koch* van de 7e vliegerdivisie bijeengebracht. Uit deze compagnie werd een groep geformeerd die onder leiding van eerste luitenant Witzig Eben-Emael zou moeten veroveren. Witzig liet drie modellen maken om zijn mannen een

inzicht te geven in de situatie en de bouw van het fort. Eén model toonde het fort zelf, een ander liet de omgeving zien, het derde was een glasmodel dat een blik gunde in het inwendige van het fort. Toen de groep-Witzig zich al deze gegevens goed in het geheugen had geprent, verhuisde ze naar het plaatsje Stolberg in het Rijnland. Daar lag een plateau dat sterke overeenkomsten vertoonde met dat waarop Eben-Emael was gebouwd. Wekenlang werd hier geoefend, tot elke man van de groep precies wist wat hij in België zou aantreffen.

Op de ochtend van de tiende mei ging het toch nog bijna mis. Al meteen na de start vielen twee zweefvliegtuigen uit. Het ene werd

Rechts: terwijl de slag om het Belgische fort Eben-Emael al in volle gang is, weten de eerste Duitse eenheden het nabijgelegen Albertkanaal over te steken.

Rechts: generaal Student inspecteert in Hildesheim de 'Sturmabteilung Koch', die Eben-Emael wist te veroveren. Links van Student majoor Koch, daarachter Witzig.

Links: een zware bunker van het Belgische fort Eben-Emael, dat door de Duitsers alleen met behulp van zweefvliegtuigen kon worden veroverd.

door het sleepvliegtuig te snel losgelaten; bij het andere vloog men door een verkeerde manoeuvre de sleepkabel stuk. Vooral dit laatste ongelukje had ernstige gevolgen kunnen hebben, omdat Witzig zelf een van de inzittenden van dit vliegtuig was. Op het nippertje slaagde het toestel er toch nog in te landen op de westelijke oever van de Rijn bij Keulen. Witzig liet zijn mannen de grond zo goed mogelijk gelijk maken, zodat het vliegtuig opnieuw kon worden opgetrokken. Om 8.30 uur landde hij tenslotte op het fort, waar de strijd intussen al in een beslissend stadium was gekomen. Om 5.42 uur, ongeveer vijf minuten voordat de Duitse legers de grenzen van België en Nederland overschreden, kwamen de vliegtuigen aan boven het fort. Jottrand, de commandant van Eben-Emael, had al eerder vliegtuigen waargenomen en van zijn bunker uit had hij meteen bevel gegeven de bruggen over het Albertkanaal in de omgeving van het fort op te blazen. Maar het was al te laat. Twee bruggen vielen onbeschadigd in handen van de Duitsers en het is vooral dit feit dat bijgedragen heeft tot de verovering van Eben-Emael. Want de strijd op het fort zelf verliep aanvankelijk beslist niet zoals de Duitsers op basis van hun maandenlange oefeningen hadden verwacht. Witzig was ervan overtuigd geweest dat het noordelijke deel van het fort het sterkste was. Maar wat hij voor zware bunkers had aangezien, waren in werkelijkheid dummy's. Het gevolg was dat bij dit deel van het fort veel meer soldaten landden dan nodig was en dat er bij het zuidelijke gedeelte te weinig waren. De Belgen konden van deze foutieve beoordeling echter geen gebruik maken. In de eerste plaats maakte de bouw van het fort dit onmogelijk; er was niet gerekend op een overval uit de lucht. Een uitval was eveneens onmogelijk, doordat het fort maar een paar uit-

gangen bezat. En tenslotte konden de Belgische troepen de bezetting van het fort niet te hulp komen omdat ze in hevige gevechten waren gewikkeld met Duitse eenheden die kans hadden gezien over de gespaard gebleven bruggen het Albertkanaal over te steken. Toen luitenant Witzig om 8.30 uur eindelijk op het fort landde, hadden zijn mannen onder leiding van sergeant-majoor Wenzel al een aantal opdrachten uitgevoerd. Met een speciaal soort springladingen hadden ze de meeste bunkers uitgeschakeld. Daarmee beheersten ze het fort echter nog niet. Van belang was wel dat de uitgeschakelde versterkingen gericht waren op het noorden, zodat de veroverde bruggen over het Albertkanaal

aan de oprukkende hoofdmacht was toegevoegd om tot de Maas en het kanaal door te stoten. De groep-Witzig dreigde uitgeput te raken en kreeg tekort aan munitie en levensmiddelen. Zelfs het drinkwater voor deze eenheden moest door de lucht worden aangevoerd en per parachute worden afgeworpen. Van het zuiden uit werden de overvallers regelmatig beschoten door Belgische artillerie en in de bossen aan de noordwestzijde van het fort bleven sterke Belgische eenheden aanvallen. Voor Witzig was het een geluk dat de Belgen daarbij werden gehinderd door de Duitsers die de bruggen bezet hielden. In de ochtend van de elfde mei, 's morgens om zeven uur, maakte de eerste stoottroep

niet langer werden bedreigd. Nog om 10.50 uur seinden de Duitsers naar hun hoofdkwartier dat alle bunkers buiten gevecht waren gesteld. Latere berichten werden echter geleidelijk aan pessimistischer en wekten de indruk dat er bij de overvallers een begin van paniek ontstond. Het Belgische leger oefende zware druk uit op de Duitse troepen die de twee bruggen in handen hadden en op de eenheden op het plateau van Eben-Emael. Van deze bedreigde groepen kwamen steeds dringender verzoeken binnen om artillerie- en luchtmachtsteun.

Een van de zwakke plekken in het plan tot verovering van het fort en van de bruggen over het Albertkanaal was de korte tijd die

van het 51e pionierbataljon contact met Witzig. Dit bataljon vormde de voorhoede van Reichenaus 6e leger. Pas op dat moment werd de situatie voor de Belgen hopeloos. Nog korte tijd vochten ze zo fel door dat de Duitsers geen gelegenheid kregen radiocontact te maken met hun hoofdmacht. Kort voor één uur 's middags verscheen er echter bij uitgang 3, aan de westelijke zijde van het fort, een Belgische onderhandelaar die de overgave van Eben-Emael aanbood. Van de ongeveer 1200 Belgische verdedigers waren er 23 gesneuveld en 59 gewond. De groep van Witzig, die uit 75 man bestond, telde 6 doden en 15 gewonden. Het riskante waagstuk was gelukt.

DE MILITAIRE OPERATIES IN
BELGIË EN FRANKRIJK

DE SLAG VAN DE SIKKEL

PROF. DR. H. A. JACOBSEN

Het Duitse offensief in het Westen, dat in de vroege morgen van 10 mei werd ingeleid door zware luchtaanvallen, begon op een voor de Duitsers uiterst gunstig tijdstip. De Duitse legerleiding was er tegen die tijd namelijk in geslaagd de grote tekorten op het gebied van getrainde manschappen en uitrusting met pantserwagens en vrachtauto's op te heffen. Bovendien waren de Duitsers met de operatieve voorbereidingen (waartoe ook de luchtlandingen en speciale acties tegen Nederland en België behoorden) theoretisch al zo ver gevorderd, dat de veldtocht, tussen Noordzee en Moezel gevoerd met vijf legerkorpsen, een groot succes belooft te worden. Het aan de noordelijke vleugel opgestelde

Foto-archief Spaarnestad

dag capituleerde de stad Utrecht na bedreiging met een bombardement.

Intussen was Rotterdam verwoest en in de nu hopeloze situatie verzocht generaal Winkelman via de radio om het staken van de gevechtshandelingen. Op 15 mei om 11.15 uur werd de capitulatie-overeenkomst ondertekend.

Tegelijkertijd verliepen ook de operaties van het 6e leger in Midden-België en van legergroep A ten zuiden van het Maasfront Luik-Namen succesvol. De snelle opmars van het 6e Duitse leger hing eigenlijk af van het feit of men er tijdig in slaagde obstakels als rivieren en kanalen te overwinnen om daarna de legerspitsen in de strijd te kunnen werpen.

Links: zonder veel tegenstand trokken Duitse pantserdivisies al op 13 mei in het zuiden van België de Franse grens over.

Rechtsboven: een rustpauze voor de vermoeide Duitse infanteristen. De opmars naar het westen was wel snel maar slopend.

Rechts: een Britse gevechtswagen trekt de Belgische grens over. De Duitsers slaagden erin de indruk te wekken dat in België het zwaartepunt van hun offensief lag.

Rechtsonder: Franse uitkijkposten op wacht in hun mitrailleuropstelling.

18e leger (Küchler) had tot taak Nederland zeer snel te veroveren om daarmee voor de flank de bedreiging uit het noorden af te wenden en een bezetting door geallieerde troepen te voorkomen. Ter ondersteuning van deze operaties waren er op 10 mei 's morgens parachutisten en luchtlandingstroepen gedropt bij Moerdijk, Rotterdam en Den Haag, aan de ene kant om de belangrijkste Maas- en Waalbruggen te bezetten tot de legerspitsen waren gearriveerd, aan de andere kant om te proberen de Nederlandse regering gevangen te nemen. Dit laatste mislukte, maar de valschermtroepen slaagden er wel in de bruggen bij Moerdijk en Rotterdam tegen alle geallieerde aanvallen te beschermen tot de aankomst van de 9e Duitse pantserdivisie. Al gauw slaagde ook het 18e leger erin de Peelstelling op beslissende wijze te doorbreken. Zonder veel moeite maakte de 9e pantserdivisie in de middag van 12 mei contact met de luchtlandingstroepen en parachutisten bij de Moerdijkbrug. Tegen de avond was het Nederlandse veldleger door de snelle opmars van het 18e leger in de Vesting Holland opgesloten. De Duitsers waren er echter nog niet in geslaagd de sterk beveiligde Grebbelinie binnen te dringen.

Op 13 mei begon de concentrische aanval uit het zuiden en oosten op de Vesting Holland. Terwijl om 18.00 uur gedeelten van het Duitse leger via Dordrecht het door luchtlandingsstroepen bezette zuidelijke gedeelte van Rotterdam binnendrongen, mislukten de pogingen, zelfs met behulp van de luchtmacht, om bij de Grebbelinie terrein te winnen. Pas in de vroege morgen van 14 mei bleek dat de Nederlanders, met achterlating van een verbeterde vechtende achterhoede en onder dekking van de zware ochtendnevel, de verdedigingsstelling hadden verlaten. In de late mid-

I.W.M.-Rex

Keystone

Hoewel de Duitsers verscheidene afdelingen luchtlandingstroepen en speciale commando's inzetten, konden de Nederlanders en Belgen een serie bruggen opblazen. Dit vertraagde de aanval van de stoottroepen echter onvoldoende. Beslissend voor de strijd was dat het moderne Belgische fort Eben-Emael, in de buurt van Maastricht, door eenheden van de 7e vliegerdivisie en van het 151e infanterieregiment bij verrassing veroverd werd. Reeds op 11 mei kwam de eerste noodbrug bij Maastricht gereed, zodat het pantserkorps-Hoepner bij Gembloux de flank van de tegenstander kon aanvallen om de zich naar de Dijlelinie haastende Fransen vóór te zijn en de zich uit Luik terugtrekkende Belgen de

weg af te snijden. Deze aanval moest de tegenstander voor alles in de waan laten dat daar het zwaartepunt van het Duitse offensief lag. Op 12 mei kwam het tot een eerste gevecht met de vooruitgeschoven Franse pantsertroepen van de 2e en 3e gemotoriseerde divisie, die de eigen troepen tijd moest geven om zich in de Dijlelinie te installeren. Herhaalde luchtaanvallen van de 8e vliegerdivisie waren nodig om het Duitse pantserkorps wat armslag te geven, want de tegenstander bood, vooral in de sector Hannut-Perwez, verwoed tegenstand.

Op 13 mei kwam het opperbevel van het Duitse leger tot het volgende overzicht van de situatie: uit het gebied Lille-Maubeuge en uit

plan-*Sichelschnitt*. Tot 15 mei mislukten echter alle pogingen van het 6e Duitse leger om door te stoten tot in de Dijlelinie. De weerstand van de geallieerden dwong de opperbevelhebber, generaal Reichenau, de aanval pas op 17 mei, ná het samenvoegen van alle troepen, volgens plan voort te zetten.

De eerste dagen van het Duitse offensief plaatsten de geallieerden al voor een reeks zwaarwegende besluiten. De meeste van hun berekeningen waren niet uitgekomen: er was geen tijd meer om op te rukken naar de Dijlelinie, maar ook aan de Duitse tankaanval bij Gembloux kon niet voldoende het hoofd geboden worden. De Belgen hadden hun vooruitgeschoven positie veel eerder dan ver-

trekkend naar de monding van de Somme, in hoog tempo terrein te winnen.

De operaties van legergroep A — het slagen van de hele veldtocht hing af van hun succes — verliep nagenoeg volgens plan. Zonder tegenstand van enige betekenis konden de pantserstroepen van het 4e leger en de groep Kleist al op 13 mei bruggehoofden over de Maas vestigen, zowel bij Houx als bij Sedan. Deze successen ontlokten generaal von Block de volgende opmerking: 'De Fransen schijnen van alle goede geesten verlaten, anders konden en moesten zij dit verhinderen!' Het was de Duitse legerleiding inderdaad een raadsel om welke redenen de geallieerde tegenstanders de sector Namen-Sedan niet sneller

de omgeving ten noordoosten van Parijs vond een ononderbroken legertransport plaats naar het gebied Brussel-Antwerpen. Dit wees erop dat het Britse Expeditieleger en het 1e Franse leger naar België oprukten onder dekking van het sedert 10 mei aan de noordwestvleugel der geallieerden opererende 7e leger. Het zouden samen misschien 40 à 45 divisies zijn, die kwamen te staan tegenover 21 divisies van de Duitse legergroep B. De slag in België naderde dus haar hoogtepunt. De geallieerden waren, zoals verwacht, in de val gelopen: ze hadden met hun noordwestelijke vleugel de gewenste zwenking naar rechts gemaakt en daardoor voldaan aan de belangrijkste voorwaarde voor het slagen van

wacht moeten opgeven; ze werden door de hevige Duitse aanval naar de Dijlelinie teruggedrongen. Generaal Georges, de opperbevelhebber aan het westelijke front van de geallieerden, overwoog reeds deze stelling op te geven, maar nam op het allerlaatste moment toch de beslissing om hier onder alle omstandigheden de Duitse opmars te stuiten. En nog altijd wist het oppercommando van de geallieerden niet waar het zwaartepunt van de Duitse offensieven zich werkelijk bevond. Pas op 15 mei kregen ze het dodelijke gevaar in de gaten dat ten westen van het Maasfront dreigde. Want toen waren de eerste troepen van legerkorps A, die bij Sedan en Dinant de Maas waren overgestoken, al begonnen, op-

en met sterkere strijdkrachten hadden bezet. En nóg hadden de geallieerden het gevaar van deze massale pantser- en gemotoriseerde aanval niet ten volle beseft. Daar kwam nog bij dat de door hen naar het bedreigde gebied gestuurde troepen (van het 2e en 3e Franse leger) slecht waren uitgerust. Deze strijdkrachten waren niet in staat het Maasgebied vakkundig te verdedigen. Ze slaagden er ook niet in de Duitse bruggehoofden in handen te krijgen of in te sluiten en hun luchtaanvallen hadden evenmin het verwachte succes. De geallieerde luchtvloot leed zware verliezen doordat ze niet over voldoende jachtvliegtuigen beschikte. Uit alles bleek dat de gecombineerde lucht- en pantseraanvallen van de

Duitsers de geallieerden een flinke knauw hadden gegeven. Zo ging er op 14 mei in enkele uren tijds nodeloos een pantserdivisie verloren, die in het gebied van het 9e leger was ingezet voor een tegenaanval. Deze actie kwam namelijk veel te traag op gang en werd slecht geleid.

Nog diezelfde dag zetten de spitsen van legergroep A de opmars voort. Generaal von Rundstedt wees er bij de stafbesprekingen steeds weer op hoe belangrijk het was snel op te rukken in de richting van Het Kanaal. Conform hieraan gaf het opperbevel van het leger op 14 mei nieuwe instructies uit. Maar de opdracht bleef nagenoeg gelijk: alle stoottroepen moesten zo snel mogelijk de aanvals-

wig van legergroep A krachtig ondersteunen. Hoe succesvoller de Duitse doorbraak aan het Maasfront verliep en hoe verder de pantsertroepen optrokken naar de kust, des te bezorgder maakte de legerleiding zich over de steeds langer wordende zuidflank van legergroep A. Von Rundstedt vreesde dat de geallieerden hier tot een tegenaanval zouden overgaan. De legerleiding onderzocht daarom voortdurend alle maatregelen die genomen moesten worden om een ononderbroken aanvoer van infanteriedivisies achter het front van het 16e leger via Sedan te waarborgen. Op 15 mei opperde Von Rundstedt voor het eerst het voorstel om de gemotoriseerde troepen tijdelijk bij de Oise halt te laten houden.

te Parijs aan, waar hij tot zijn verbazing moest vaststellen dat de Fransen na de doorbraak van de Duitsers bij de Maas bijna geen reserves hadden. Churchill stond voor een belangrijk dilemma: hij moest aan de ene kant zijn in het nauw gedreven bondgenoot zeer snel en zoveel mogelijk hulp bieden, militair maar ook moreel; aan de andere kant kon hij niet zo ver gaan, dat de Britse defensie in Engeland zelf te zwak werd of in een gevaarlijke positie kwam.

Toen de geallieerden door de gevaarlijke pantserdoorbraak ten westen van de Maas besloten terug te trekken, zette generaal Hoepner op 16 mei in overleg met Bock en Reichenau de achtervolging in bij Wavre. Hij

Links: na de doorbraak bij Sedan stroomden de Duitse tanks in onafgebroken rijen Frankrijk binnen, op weg naar de zee.

Boven: een Duitse tank beschiet vijandelijk pantserafweergeschut. De tegenstand in het bedreigde gebied faalde in elk opzicht.

Rechts: de opmars van de Duitse tankcolonnes ging gepaard met veel verwoestingen.

Onder: in tegenstelling tot hun moderne bewapening, maakten de Duitsers gebruik van veldkeukens met paardentractie.

Om 16 mei ging de omsingeling van legergroep I, het Britse Expeditieleger en het Belgische leger, er voor het geallieerde oppercommando steeds bedenkelijker uitzien. De mankracht van het 2e en 3e leger was sterk uitgedund. Om die reden nam generaal Bilotte het besluit de Dijlelinie op te geven en zijn troepen terug te trekken naar het Scheldefront. Ze zouden in drie etappes teruggaan over de Senne en de Dendrelinie. Maar praktisch alle maatregelen van de geallieerden in die dagen toonden tekenen van een zekere verlamming. Het Franse opperbevel was niet in staat om strategische reserves in te zetten voor een vastberaden tegenaanval. Churchill, sinds 10 mei Brits premier, kwam op 16 mei

stootte met zijn beide pantserdivisies door in zuidwestelijke richting en bereikte Tilly. De noordelijke vleugel van het 6e leger volgde slechts aarzeland, omdat in de ochtend nog Britse tegenaanvallen aan weerskanten van Leuven het daar strijdende Duitse korps in de defensie hadden teruggedrongen. Tegen de avond van de zestiende mei was het 6de leger met hoofdmacht en zuidelijke vleugel genaderd tot aan Nivelles. Tegenover de noordelijke vleugel trokken de Britten zich al vechtend terug in de richting van Brussel. Tegelijkertijd hielden ze aan beide zijden van Leuven stand bij de Dijlelinie.

In het noorden drong het aanvallende 6e leger door tot de frontlinie van Antwerpen.

I.W.M.-Rex

Boven: Engelse soldaten in stelling in een reeds half verwoeste Belgische stad. Links: oprukkende Duitse tanks dwingen Franse militairen zich over te geven. Rechtsboven: bij de strijd om Sedan werden ongeveer duizend stuka's ingezet. Rechts: Duitser met handgranaat in de aanval. Geheel rechts: een dramatische opname van een ontploffende tank bij Sedan.

tegen getroffen en reeds uitgevoerde voorzieningen. Hitler was het hier volkomen mee eens en keurde de instructies van Von Rundstedt goed. In zijn uiteenzetting onderstreepte Hitler de betekenis van de zuidflank, niet alleen militair, maar ook politiek en psychologisch. Op dat moment was het belangrijker zo snel mogelijk een betrouwbare verdediging aan de Aisne, in het gebied van Laon en later aan de Somme te organiseren dan snel door te stoten naar Het Kanaal.

Hitler bleek ook op 18 mei nog 'onbegrijpelijk bang te zijn voor de zuidflank'. Hij tierde en raasde, zoals de voorzitter van de chefs van staven noteerde, 'dat men de hele operatie nog zou bederven en zich bloot zou stellen aan het gevaar van een nederlaag'. Toch kon de chef van de legerleiding, generaal Keitel, er zich in Charleville persoonlijk van overtuigen dat door het oppercommando en de legerleiding alle noodzakelijke voorbereidingen ter verdediging van de zuidflank waren getroffen. Bovendien bleek uit de verklaring van het hoofdkwartier van legergroep A opnieuw dat er in de beoordeling van de situatie een volledige overeenstemming bestond tussen Von Rundstedt en het oppercommando van de *Wehrmacht*. Daarom kon Keitel na zijn terugkeer in het hoofdkwartier van de Führer de leiding van de legergroep telefonisch medelen dat Hitler gerustgesteld was voor wat betreft de zuidflank. De stoottroepen kregen toestemming om verder te gaan en moesten het vijandelijke leger ten noorden van de Somme en op Belgisch grondgebied vernietigen.

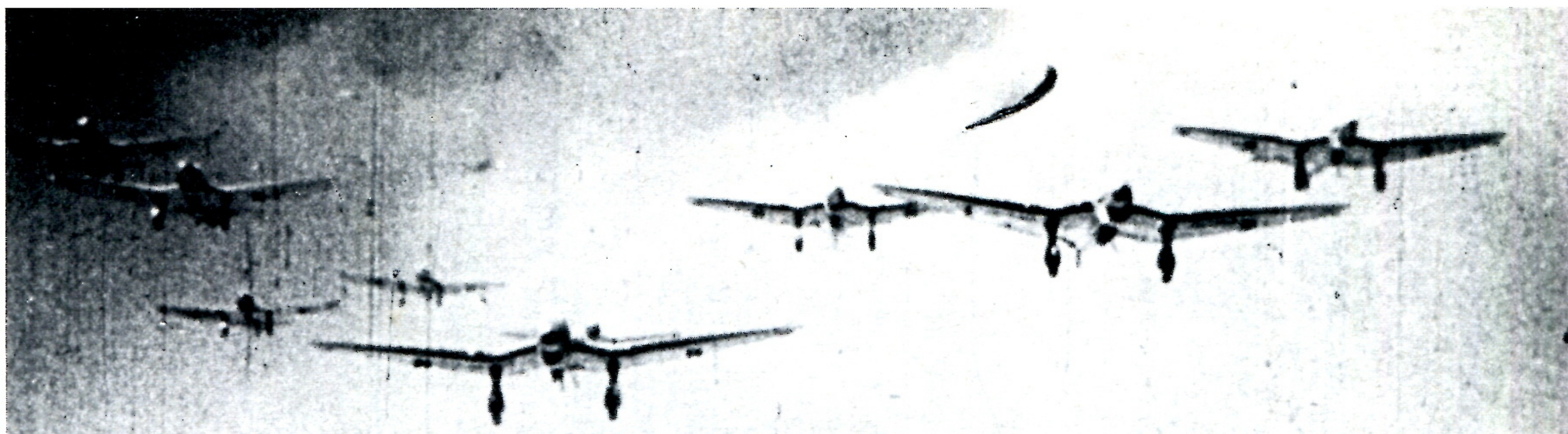
Von Rundstedt besloot voor een beslissende doorbraak naar het noorden de stoottroepen toe te voegen aan het 4e leger. Het betrof hier de groep-Kleist en de pas samengestelde groep-Hoth. Terwijl legergroep B op 20 mei het gebied ten noordoosten van Gent bereikte en de eerste troepen bij de Schelde aankwamen, stootten de eerste Duitse pantser troepen door tot de kust. Om 9.00 uur 's avonds reden de verkennings troepen van de 2e pantserdivisie Abbeville binnen. Tegen midder-

De opperbevelhebber van legergroep B schreef in zijn dagboek: 'Iedereen tracht te ontdekken wat de vijand eigenlijk wil. Misschien probeert hij Antwerpen', het *Réduit National* rond Gent en Brugge en de Dendrelinie te behouden, ofschoon de laatste berichten van de verkenningsvliegtuigen ook dat twijfelachtig maken.'

Intussen richtte de leiding van legergroep A haar aandacht vooral op de in gevaar gekomen zuidflank; maar hier werd de situatie al gauw minder gespannen. De voorste infanteriedivisies die het 16e leger onafgebroken volgden, bereikten op de avond van de zestiende mei het gebied rond Sedan. De pantser troepen van Kleist opereerden tussen La

Fère en Rethel. Von Rundstedt besloot sterke stoottroepen van de groep-Kleist toestemming te geven om verder te trekken naar het gebied Cambrai-St. Quentin om zo de belangrijkste oversteekplaatsen over het Canal du Nord open te houden voor 18 mei. De hoofdmacht van de groep-Kleist moest naar de Oise oprukken en de infanterie van het 12e leger volgen. Alles bij elkaar gaf de situatie op 16 mei geen reden tot bezorgdheid.

Op 17 mei bezocht Hitler voor het eerst het hoofdkwartier van legergroep A om zich persoonlijk op de hoogte te stellen van de toestand. Generaal von Rundstedt legde in zijn verslag de nadruk op de kwetsbaarheid van de zuidflank en gaf een overzicht van de hier-

nacht had de 8e tankdivisie de omgeving rond Montreuil-sur-Mer ingenomen. Op 21 mei werden de gevechten aan het front van het 4e leger kritiek, vooral bij Arras. Hier bevond zich 's morgens het 16e legerkorps (van de groep-Hoth) ten zuiden van de stad, die nog in handen was van sterke Engelse en Franse troepen. Het korps moest of in de richting van Pernes (noordwesten) of naar Béthune (noorden) oprukken. Voor dat doel moesten er oversteekplaatsen over de Scarpe worden veroverd. Alleen het 4e leger mocht verder oprukken naar het noorden. Om 14.15 uur gaf het oppercommando de opdracht om de Scarpe bij Acq en Aubigny-Savy te veroveren. De 7e en de *Totenkopf*-

divisie moesten in het zuiden en ten westen om Arras heentrekken en naar het noorden gaan. In die tussentijd konden de 3e en de 5e tankdivisie niet, zoals het plan was, samen overgaan tot de aanval aan de oostzijde van de stad. De rechterflank van de 7e pantserdivisie aan de kant van het militair sterke Arras was dus onbeschermd. De spits van die 7e divisie, onder leiding van generaal-majoor Rommel, was om 15.00 uur Beaumont aan de oostelijke zijde gepasseerd en wilde verder trekken naar het noorden. Toen werd plotseling de hoofdmacht van de divisie in de flank geattaqueerd door sterke geallieerde tankaanvallen uit de richting Tilloy-Arras-Beaumont en in de verdediging gedrongen.

Andere geallieerde tanks die uit Achicourt kwamen, overvielen een infanterieregiment van de divisie en raakten slaags met de *Totenkopf*-divisie ten westen van Wailly. De situatie werd steeds benauwender. De opmars van het 16e legerkorps werd tot staan gebracht. Voordat de 11e Duitse infanteriebrigade naar het bedreigde gebied kon worden gezonden, verschenen er opnieuw geallieerde tanks bij Hanin-Broiry (ten zuidoosten van Arras), die nu op de colonnes en de staf van de *Totenkopf*-divisie stootten. Een regiment van de 7e pantserdivisie dat al tot de Scarpe ten zuidwesten van Acq was doorgedrongen, moest worden teruggetrokken. Pas de herhaalde stuka-aanvallen tussen 18.30 en

20.30 uur brachten de Duitsers wat opluchting. Van toen af werden de geallieerden gedwongen zich naar Arras terug te trekken. Laat in de avond was het evenwicht vrijwel hersteld. Tegelijkertijd had ook de Duitse 5e pantserdivisie hevige aanvallen van de tegenstander vanuit Arras moeten opvangen en afweren.

Deze eerste met meer energie uitgevoerde geallieerde tegenaanval kan men alleen in het kader van de gezamenlijke operatieplannen van de Engelse en Franse leiding beschouwen. Op 19 mei had de opperbevelhebber van de geallieerden, generaal Gamelin, in het diepste geheim bevel gegeven om de verbindinglijnen achter de Duitse pantserdivisies

Boven: overzicht van de Duitse operaties in mei 1940. Doordat de geallieerden zich concentreerden op de aanval in België, konden de Duitse pantserdivisies door Noord-Frankrijk oprukken naar Het Kanaal. De geallieerden werden volkomen ingesloten.

Geheel boven: bombardementen veranderden in korte tijd een gedeelte van Sedan in een rokende puinhoop.

Rechts: totaal uitgebrande auto's en achtergelaten uitrustingsstukken waren de stille getuigen van een vergeefs verzet tegen de Duitse opmars, die niet meer te stuiten bleek te zijn.

door een concentrisch offensief te verbreken. Het zou de taak van de in het noorden ingesloten legergroep I zijn om een weg naar de Somme vrij te maken. In de praktijk bleken het allemaal operaties zonder enig verband of uitwerking, doordat de coördinatie van de geallieerden juist in deze kritieke dagen heel wat te wensen overliet.

Nadat op 22 mei ook een plaatselijke tegenaanval van de geallieerden bij Cambrai tot staan was gebracht, verliep de Duitse opmars verder volgens plan. 's Avonds kon het oppercommando de legerleiding meedelen dat het insluiten van de vijandelijke legers met succes werd voortgezet. Alle infanteriedivisies schoven op naar het westen. De pantsergroepen Hoth en Kleist zouden in de buurt van Calais tot de aanval overgaan. Een gedeelte was al gearriveerd in de omgeving van Boulogne en St. Omer. Het gebied L  cluse-Feuchy was bezet. De geallieerde aanvallen van die dagen konden nauwelijks als teken van een goed voorbereide doorbraak van sterke troepen naar het zuiden beschouwd worden. Aan het Sommefront was de vijand niet actief.

Intussen slaagde de noordelijke vleugel van de Duitse legergroep B erin de Schelde over een afstand van 6 km in bezit te krijgen. Het 6e leger vestigde een bruggehoofd ter hoogte van de lijn Petegem-Gyselbrechttegem-Kerkhove-Avelgem. En tegelijkertijd stond het 18e leger gereed voor een aanval bij het Kanaal van Gent.

Op het hoogtepunt van de operaties, op 24 mei, lieten Hitler en generaal Von Rundstedt de nog steeds langs Het Kanaal (van Lens tot Gravelines) voortstormende pantserdivisies in de rug van de tegenstander halthouden om ze te sparen voor het tweede gedeelte van het offensief. Het liquideren van de omsingelde geallieerden moest in eerste instantie worden overgelaten aan de luchtmacht. Tevergeefs protesteerden de bevelhebbers tegen dit zwaarwegende bevel. Hitler had aan legergroep A, een ondergeschikt commando, de beslissing overgelaten wanneer de stoottroepen weer moesten aanvallen. In de loop van 26 mei kwam pas het bevel voor de nieuwe aanval. Het beroemde *Halt-Befehl* voor de Duitse pantserdivisies heeft er in belangrijke mate toe bijgedragen dat de geallieerden erin slaagden 350.000 man naar Engeland te vervoeren. Daar kwam nog bij dat de luchtmacht haar taak niet in volle omvang had kunnen uitvoeren. Ook de operaties van de beide legergroepen werden na 27 mei niet meer met dezelfde energie en hetzelfde doorzettingsvermogen tot een einde gebracht, omdat de 'schoonmaak' van het omsingelde gebied min of meer als bijzaak beschouwd werd. De Duitse legerleiding hield te laat rekening met de mogelijkheid dat de geallieerden hun soldaten ook konden evacueren in plaats van hen tot het laatste schot te laten vechten. Zo kon de hoofdmacht van de geallieerden naar Engeland ontkomen.

In de tweede fase van de veldtocht — van 5 juni tot 24 juni — joegen de Duitse troepen de uitgedunde geallieerde troepen eerst naar het zuiden en zuidwesten en vervolgens in het oosten tegen hun eigen versterkte linies aan. De op 17 juni aangetreden regering-Pétain zag tenslotte geen andere uitweg meer dan de wapenstilstand.

DE VERWARRING IN FRANKRIJK

TOUR DE FRANCE 1940

DR. H. L. WESSELING

Foto-archief Spaarnestad

Links: Edouard Daladier, die toen de oorlog in september 1939 uitbrak, nog premier, minister van buitenlandse zaken, van oorlog en defensie was, maar op 21 maart 1940 als premier moest aftreden.

Rechts: de commandant van de 1e legergroep en militair gouverneur van de stad Parijs, generaal Billotte, probeerde de pas tot opperbevelhebber benoemde Weygand bij Calais te ontmoeten, maar slaagde hier niet in.

Vorige pagina: het beeld van het noorden van Frankrijk werd in de meidagen 1940 beheerst door een enorme vluchtelingenstroom.

Foto-archief Spaarnestad

Paul Reynaud, die in maart 1940 de laatste minister-president van de Derde Republiek werd, kreeg op dat moment de welhaast onmogelijke taak alsnog het Duitse stormtij te keren waartegen hij twintig jaar lang vrijwel onafgebroken had gewaarschuwd. Deze kleine, vinnige man, die om zijn vele juiste voorspellingen wel 'de Franse Churchill' is genoemd, heeft in de chaos van het ineenslopende Frankrijk grote persoonlijke moed getoond. Er kunnen hem in zijn lange politieke loopbaan eigenlijk slechts twee fouten worden aangewreven: 1) dat hij bij de kabinetswijzigingen van 18 mei 1940 mannen als Pétain in zijn regering opnam en 2) dat hij op 16 juni 1940 als premier aftrad in plaats van naar Noord-Afrika uit te wijken en vandaar uit het verdere Franse verzet tegen Duitsland en Italië te leiden.

Reynaud werd op 15 oktober 1878 geboren in het Franse Alpenstadje Barcelonnette. Zijn vader, die in Mexico fortuin had gemaakt, liet hem rechten studeren. Reynaud, die al jong vele verre reizen maakte, werd spoedig een bekend advocaat. Hij paarde het vermogen om kristalhelder en logisch te denken aan een vlijmscherpe tong.

In de Eerste Wereldoorlog diende Reynaud als militair en ontving tweemaal een onderscheiding.

Reeds in 1919 kreeg hij zitting in het parlement, maar pas in 1930, op zijn tweeënvijftigste jaar, werd hij minister. Reeds lang daarvoor (maar ook daarna) waarschuwde Reynaud steeds weer tegen een mogelijke Duitse herbe wapening. Om deze te voorkomen bepleitte hij een gezonde samenwerking met Frankrijks vroegere erfvijand. Tegelijkertijd echter sprak hij zich uit voor een sterke band met Engeland en Amerika. De Franse pogingen om de financiële verplichtingen jegens Amerika niet na te komen werden door hem fel veroordeeld.

Reynaud is ook degene geweest die eind 1934 als eerste Franse politicus het oor leende aan de nieuwe militaire theorieën van de toenmalige luitenant-kolonel Charles de Gaulle. Deze bepleitte in zijn boek *Vers l'armée de métier* de snelle oprichting van een sterk pantserleger, bemand met technisch beroepspersoneel, dat zijns inziens in een toekomstige en zeker mobiele oorlog een doorslaggevende rol zou gaan spelen. Reynaud, die het geheel met deze opvattingen eens was, benadrukte zelf de grote rol die de luchtmacht in een nieuwe oorlog zou

PAUL REYNAUD

Foto-archief Spaarnestad

Paul Reynaud, die om zijn profetische gaven ook wel de 'Franse Churchill' werd genoemd.

spelen. De Gaulle moest door hem later in bescherming worden genomen tegen de Franse militaire leiding, die een sterk defensieve strategie voorstond.

Paul Reynaud, die tot juni 1940 ongeveer tien ministerposten zou bekleden, stelde zich consequent op tegen het Italiaanse optreden in Abessinië. Nadat in 1938 Chamberlain en Daladier in München Tsjechoslowakije hadden verkwaanseld, verliet Reynaud uit protest zijn partij, de rechts-liberale 'Democratische Alliantie' van Flandin. Na het uiteenvallen van het linkse Volksfront deinsde hij in 1938 als minister van financiën ook niet terug voor het nemen van maatregelen die bij het linkse deel van het publiek zeer onpopulair waren. Hij verhoogde onder andere verscheidene belastingen en slaagde erin een langere arbeidstijd in te voeren.

Toen eind maart 1940 Daladier het verzoek van president Lebrun afwees om een nieuw kabinet te vormen, aanvaardde Reynaud de opdracht. De op 10 mei ingezette Duitse aanval dwong hem al op 18 mei wijzigingen in zijn regering aan te brengen. In een poging een kabinet van nationale eenheid te vormen, benoemde hij maarschalk Pétain tot vice-premier, terwijl hij tegelijk de Franse opperbevelhebber Gamelin door Weygand liet vervangen.

De nederlaag was toen echter al vrijwel onafwendbaar. Op 26 mei vloog Reynaud nog naar Londen en verzocht dringend om meer Britse steun, vooral uit de lucht. Op 5 juni nam hij

ook nog de portefeuille van defensie op zich en benoemde De Gaulle tot onderstaatssecretaris van dit ministerie. Enkele dagen later dwong de snelle Duitse opmars hem de regering van Parijs naar Bordeaux te verplaatsen. Op 12 juni smeekte hij president Roosevelt tevergeefs om rechtstreekse Amerikaanse militaire hulp. Toen tenslotte Pétain en Weygand steeds sterker op het staken van de strijd aandrongen, kwam het tot een openlijke breuk in de regering. Op 15 juni spraken dertien leden van het kabinet op voorstel van Chautemps zich uit voor een wapenstilstand. Reynaud en zes medestanders bleven zich hier fel tegen verzetten, mede omdat nog in maart 1940 Londen en Parijs plechtig hadden besloten om nooit afzonderlijk een wapenstilstand te sluiten. De volgende dag legde Reynaud al zijn regeringsfuncties neer, waarna Pétain als regeringsleider optrad.

Reynaud zag met zijn heengaan welbewust af van zijn oorspronkelijke plan om met de regering naar Noord-Afrika uit te wijken en vandaar uit het Franse verzet te leiden. Wel had hij De Gaulle vlak voor diens vertrek naar Londen uit een geheim fonds nog een bedrag van 100.000 francs toegespeeld.

Voor Paul Reynaud volgden nu vijf jaren van gevangenschap, waarin hij naar talloze kampen en gevangenissen in Frankrijk en Duitsland werd gesleept. In het door de nazi's opgezette proces te Riom werd hij tot levenslange vestingstraf veroordeeld, maar in november 1942 aan de Duitsers uitgeleverd en naar Oranienburg overgebracht. Hij stond in die jaren voortdurend op de nominatie om, evenals zijn vroegere minister Georges Mandel, te worden vermoord. Door een speling van het lot en zijn uitzonderlijke geestkracht en sterke lichamelijke gesteldheid wist hij echter alle beproevingen te doorstaan. Op 4 mei 1945 werd hij door de Amerikanen bevrijd.

Na de oorlog keerde hij terug in de politiek, werd een voorvechter van het nieuwe Europa, schaarde zich in 1958 opnieuw aan de zijde van De Gaulle, maar werd enige jaren later diens verklaarde tegenstander.

Reynaud, die nog op eenenzeventigjarige leeftijd hertrouwde en tot zijn dood fysiek zowel als geestelijk verbluffend vitaal bleef, stierf eind september 1966 op zevenentachtigjarige leeftijd in het Amerikaanse Ziekenhuis te Parijs.

Joep Büttinghausen

Op 22 maart 1940 presenteert Paul Reynaud in de Kamer van Afgevaardigden het 109e kabinet van Frankrijks Derde Republiek. Het zou tevens het laatste zijn. Op de dag dat Reynaud voor het eerst minister-president werd, was de Tweede Wereldoorlog reeds meer dan een half jaar oud. De republiek was de oorlog ingegaan onder het derde kabinet-Daladier, dat wel een ministerie van nationale verdediging werd, maar niet, zoals in 1914, een ministerie van nationale, ja zelfs van 'heilige' eenheid. Edouard Daladier was vijfenvijftig jaar oud en had een lange politieke carrière achter de rug. Volgens Harold Nicolson had hij het uiterlijk van een dronken boer. In ieder geval was hij niet de man die hij had

I.N.P.

nentste vertegenwoordigers geworden van de 'haviken', de voorstanders van de harde lijn tegen Hitler. Bovendien was hij in de Kamer de spreekbuis geweest voor de militaire ideeën van Charles de Gaulle. Het kabinet dat hij samenstelde, kon in de gegeven omstandigheden nauwelijks een homogeen karakter hebben. Reynaud handhaafde veel ministers uit het vorige kabinet en trachte in het zijne zoveel mogelijk geledingen uit de Kamer te vertegenwoordigen. Door dit streven werd het niet alleen een van de gevarieerdste, maar ook een van de omvangrijkste regeringen die er ooit waren geweest. Het telde maar liefst niet minder dan vijfendertig ministers. Desondanks werd het kabinet slechts met

E.C.P.-Armées

moeten zijn om aan de door hemzelf gecreëerde combinatie van premier, minister van buitenlandse zaken, minister van oorlog en minister van defensie naar behoren gestalte te kunnen geven. Zijn kabinet, dat voornamelijk steunde op de sociaal-radicalen, was verdeeld tussen voor- en tegenstanders van een harde lijn ten opzichte van Hitler-Duitsland.

Door de 'Wet op de organisatie van het land in oorlogstijd' beschikte de regering over grote volmachten en was ze in feite in staat om per decreet te regeren. Maar Daladier was en bleef een dictator tegen wil en dank. Gezien de zwakheid van het gevoerde beleid, was het geen wonder dat zijn kabinet op 21

Hierboven: Albert Lebrun, in mei 1940 president van de Franse republiek, met De Gaulle, die toentertijd nog kolonel was.

Boven: in mei 1940 vloog Churchill tweemaal naar Parijs om de zorgwekkende militaire positie van Frankrijk te bespreken.

maart 1940, na het Finse débâcle dus, moest aftreden.

De tweeënzestigjarige Paul Reynaud, die hem opvolgde, was klein en vief en in de Franse politiek een man van gewicht. Hij was minister geweest onder Laval, doch had zijn ontslag ingediend wegens de *appeasement*-politiek. Sindsdien was hij een van de promi-

een meerderheid van één stem aanvaard. In feite had het kabinet een tweehoofdige leiding, aangezien naast Reynaud, die premier en minister van buitenlandse zaken was, Daladier de belangrijke sleutelpost van defensie bleef bekleden. Gezien de tegenstelling die er bestond tussen Reynaud en Daladier, en meer nog tussen hun beider maîtresses, had dit ernstige gevolgen voor de slagvaardigheid van het beleid. Daladier hield namelijk zijn gewoonte in ere om militaire zaken voor zijn medeministers geheim te houden. Een andere complicatie was, dat de premier geen enkel vertrouwen had in de (door Daladier gesteunde) opperbevelhebber van de landstrijdkrachten, generaal Gamelin. Maurice-Gustave

Gamelin was op dat moment achtenzestig jaar oud. Hij vertegenwoordigde het type van de traditionele beroepssoldaat, die de militaire eisen aan de politieke aanpaste en vervuld was van respect voor de politieke leiders. Reynaud mocht Gamelin niet. Zijn voorkeuring namelijk uit naar diens tweede man, generaal Georges, de bevelhebber van het noordoostelijke front. Al spoedig zag hij echter in dat er dramatischer ingrepen nodig waren om het geschokte moreel te herstellen. Het was de geest van 1914, van de slag aan de Marne, van de eindoverwinning van 1918 en van maarschalk Foch die terug moest komen. De man die dat zou kunnen bewerkstelligen, zo meende Reynaud, was Maxime Weygand.

Keystone

maar de vertrouwenscrisis tussen de opperste oorlogsleiders was duidelijk gedemonstreerd. Reynaud maakte van de gelegenheid gebruik om zijn kabinet te reorganiseren en er enkele rechtse ministers in op te nemen. De gebeurtenissen volgden elkaar daarna in een onheilspellend snel tempo op. Op 13 mei werd de Maas op drie plaatsen overgestoken; op 15 mei waren de Franse legers overal op de terugtocht: op 16 mei bleek dat de Duitsers reeds in Laon waren en Parijs onbeschermd voor zich hadden. Twee dagen later deed Reynaud eindelijk wat hij reeds lang had gewild: hij nam de portefeuille van defensie over van Daladier, die naar buitenlandse zaken ging, en maakte daarmee de weg vrij

Toen in 1939 de Tweede Wereldoorlog uitbrak, was van alle levende Franse militaire leiders uit de Eerste Wereldoorlog generaal Maxime Weygand wel de meest gerespecteerde. Nog geen zes jaar later echter moest hij worden 'gezuiverd' wegens zijn aanvankelijke steun aan het met de Duitsers samenwerkende bewind van maarschalk Pétain. Ook Weygands kortstondige rol van Frans opperbevelhebber in mei en juni 1940 is na de oorlog fel bekritiseerd, onder meer in de memoires van Churchill. Hij vond daartegenover echter ook vele verdedigers.

Zelfs de begrafenis van de op achtennegentigjarige leeftijd overleden 'houwdegen', op 2 februari 1965 in Parijs, werd aanleiding tot heftige, tegen De Gaulle gerichte demonstraties van Weygand-aanhangers.

Maxime Weygand heeft van jongs af aan in de belangstelling gestaan. Hij zou de onwettige zoon zijn geweest van prinses Charlotte van België, die gehuwd was met de tot keizer van Mexico gekroonde Maximiliaan van Oostenrijk. Charlotte, die in 1866 naar Europa terugkeerde om steun voor haar man te zoeken, werd in dat jaar krankzinnig en in afzondering opgesloten. Men heeft, ondanks de hardnekkige geruchten en publikaties, nimmer kunnen ontdekken wie de werkelijke ouders van Weygand zijn geweest.

De in België geboren militair — op zijn achttiende reeds een briljant student aan de Franse militaire academie te Saint-Cyr — werd na het uitbreken van de oorlog in 1914 al snel chef-staf van het 9e leger onder Foch, wiens rechterhand hij bleef tot het einde van de strijd.

GENERAAL WEYGAND

Weygand, sinds 1916 generaal, werd na afloop van de oorlog bejubeld als een van de grote architecten van de overwinning. In augustus 1920, toen het snel oprukkende Russische Rode Leger Polen onder de voet dreigde te lopen, zond Parijs Weygand als militair adviseur naar Pilsudski. Mede door het toedoen van de Fransman werden de Russen bij de slag om Warschau beslissend verslagen en nog geen maand na zijn aankomst in Polen kon Weygand reeds naar Frankrijk terugkeren. In 1923 volgde zijn benoeming tot Hoge Commissaris van Frankrijk in Syrië en in 1931 die tot chef van de generale staf en opperbevelhebber van het Franse leger. In datzelfde jaar was hij op grond van zijn grote literaire kwaliteiten en zijn vooruitziende theorieën over mobiele oorlogvoering gekozen tot lid van de Académie française. Hoewel hij in 1935 bij het bereiken van de leeftijdsgrens zijn functie van chef-staf neerlegde, bleef hij wegens zijn grote verdiensten voor Frankrijk deel uitmaken van de staf. In de jaren dertig gingen er geruchten dat de autoritair ingestelde generaal in het geheim steun zou verlenen aan verscheidene fascistische Franse groeperingen, maar deze geruchten konden nimmer worden bewezen.

Kort voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog werd Weygand, tweeënzeventig jaar oud, weer in actieve dienst geroepen en benoemd tot commandant van het Levantleger. Toen in mei 1940 door de Duitse Blitzkrieg-tactiek de strategie van de Franse opperbevelhebber Gamelin faalde, moest Weygand over-

haast zijn standplaats Beiroet verlaten om op verzoek van premier Reynaud op 20 mei het oppercommando van Gamelin over te nemen. De Duitse doorbraak was toen al bijna een feit. Na de evacuatie uit Duinkerken, waarover Weygand zich even ontstemd toonde als over de capitulatie van België onder Leopold, achtte hij de toestand reddeloos. Hij begon bij de regering een wapenstilstand te bepleiten, maar vond onder anderen Reynaud en Churchill tegenover zich. Hij hield echter hardnekkig voet bij stuk, omdat naar zijn mening een wapenstilstand voor Frankrijk aanzienlijk gunstiger was dan doorvechten en tenslotte capituleren in het open veld. Dit leidde tot een openlijke breuk met Reynaud, die op 16 juni aftrad en werd opgevolgd door de bejaarde maarschalk Pétain. Weygand achtte het zijn plicht een benoeming tot minister van defensie in het ultrarechtse kabinet van Pétain te aanvaarden. In 1941 werd hij benoemd tot gouverneur-generaal van Algerije en tot Vichy's vertegenwoordiger in Frans-Noord-Afrika. Hij trachtte daar de Franse strijdkrachten te reorganiseren om ze te zijner tijd aan geallieerde zijde tegen de Duitsers in te zetten. Op aandrang van Hitler werd hij teruggeroepen, onverhoeds door de SS gearresteerd en in Duitsland gevangen gezet. In mei 1945 werd Weygand door de Amerikanen bevrijd. Reeds in juli moest hij op beschuldiging van hoogverraad in zijn land terechtstaan. Uiteindelijk werd hij van verdere vervolging ontslagen en wijdde hij zich sindsdien aan zijn memoires en het anderszins verdedigen van zijn handelwijze.

Joep Büttinghausen

Veel meer dan de intellectualistische Gamelin representeerde deze het type van de vechtjas en was hij zeer duidelijk een politieke generaal — en wel een van uiterst rechts.

De tegenslagen hadden zich sinds het voorjaar van 1940 opgehoopt: het débâcle in Finland, de mislukkingen in Denemarken en Noorwegen. De spanningen in het kabinet waren hierdoor versterkt. Op 9 mei leidden ze tot een crisis om de kwestie van Gamelins vervanging. Reynaud stond op het punt zijn ontslag aan te bieden aan de bejaarde en wat seniele president van de republiek, Albert Lebrun. Toen het slechte nieuws over de gebeurtenissen van 10 mei bekend werd, trok Reynaud zijn ontslagaanvraag echter in,

voor de vervanging van Gamelin. Weygand werd met spoed uit Syrië teruggeroepen. Georges Mandel, de vroegere secretaris van Clemenceau, kreeg de portefeuille van binnenlandse zaken, belangrijk in verband met de handhaving van de interne orde bij de verwachte relletjes. Nog een andere oude soldaat keerde terug: maarschalk Philippe Pétain, vierentachtig jaar oud en ambassadeur in Madrid. Hij werd als vice-premier en militair adviseur in de regering opgenomen.

De situatie verslechterde nog steeds. Reynaud had op 14 mei de Engelsen dringend om meer vliegtuigen gevraagd en de volgende dag in een dramatisch telefoongesprek met Churchill de ondergang van het Franse leger be-

schreven. Op 16 mei vloog Churchill naar Parijs om de toestand met Reynaud, Daladier en Gamelin te bespreken. Gamelin wees op een kaart de verschillende posities aan, waaruit de doorbraak van de Duitse legers bij Sedan duidelijk bleek. Na zijn toelichting viel er een langdurige en pijnlijke stilte. Buiten steeg rook op van de vuren die door ijverige en eerbiedwaardige ambtenaren werden gestookt van geheime archiefstukken. 'Waar zijn de reserves?' vroeg Churchill. Gamelin draaide zich om en zei dat die er niet waren. 'Ik was met stomheid geslagen,' schreef Churchill in zijn memoires.

In deze dagen was ook de grote volksverhuizing begonnen. Het beeld dat Noord-Frankrijk in de meidagen bood, werd geheel beheerst door de enorme stroom vluchtelingen die van het noorden naar het zuiden trok. Hun aantal bedroeg op een gegeven moment naar schatting ruim tien miljoen, van wie alleen al acht miljoen Fransen. In de onwaarschijnlijkste voertuigen, van bussen, auto's en vrachtwagens tot ijscoarren, boerensjezen en brandweerwagens, kroop de stoet over de Franse wegen zuidwaarts om de oprukkende Duitse tanks voor te blijven. Daarachter-aan kwamen de fietsers en tenslotte de voetgangers. Het was een hoogst demoraliserend schouwspel, waar geen enkele officiële regeringspropaganda tegenop kon.

Het was inmiddels tot het hoofdkwartier van Gamelin doorgedrongen dat niet Parijs, maar Het Kanaal het directe doel van de Duitse troepen was. Dit bericht veroorzaakte enige opluchting in Parijs en in het hoofdkwartier. Toch waren het de beslissende dagen van de veldtocht. De pantserwagens van Guderian ijlden in hoog tempo westwaarts naar de kust, bereikten op 20 mei de zee bij Noyelles en sneden daarmee de laatste verbindingslijn met de noordelijke troepen af, een miljoen man omsingelend.

De tijd voor een tegenoffensief scheen nu toch werkelijk gekomen. Churchill, die reeds meermalen tevergeefs op actie had aangedrongen, vergeleek de Duitse troepen met een schildpad die zijn nek te ver uit zijn schild had gestoken en die de kop moest worden afgesneden. Maar Gamelin aarzelde nog steeds. Zondag 19 mei viel de beslissing: Gamelin stelde zijn laatste order op, de 'Persoonlijke en Geheime Instructie nr. 12'. Hierin werd bepaald dat de 1e legergroep — de noordelijke legers — zich tot iedere prijs een weg moesten banen naar de Somme en daarbij de achterhoede van de Duitse tankdivisies moest aanvallen. Tegelijkertijd moest de gehele kracht van de geallieerde luchtmacht worden ingezet. 'Alles,' zo besloot de instructie, 'hangt af van de komende paar uur.' Voor Gamelin zelf hing inderdaad veel af van de komende paar uur. Nog geen twaalf uur later arriveerde een afgezant van Reynaud, die het bericht bracht van zijn vervanging door Weygand. Deze was inmiddels na een afschuwelijke vliegtocht in Parijs aangekomen.

De benoeming van Weygand tot opperbevelhebber moge in de omstandigheden verklaarbaar zijn, deze commandowisseling in volle oorlogstijd was natuurlijk niet zonder bezwaar. Het eerste dat Weygand na de aanvaarding van zijn benoeming deed, was gaan slapen, hetgeen zeer begrijpelijk was. Vervol-

Foto-archief Spaarnestad

gens stelde hij de order nr. 12 van Gamelin buiten werking. Eenmaal met de verantwoordelijkheid belast, wilde hij zich eerst zelf een beeld van de mogelijkheden vormen. Daarvoor was het nodig zich van de situatie in het noorden op de hoogte te stellen. Dit echter persoonlijk te doen was een hoogst hachelijke aangelegenheid, gezien het feit dat de troepen aldaar omsingeld waren. Weygand moest er dus per vliegtuig heen en op zijn vliegtochten rustte niet veel zegen. Het had heel wat voeten in de aarde voordat een vliegtuig met escorte in gereedheid was gebracht. Onderweg werd het kleine eskader door luchtafweergeschut en Duitse jagers bestookt, maar het kwam tenslotte toch vei-

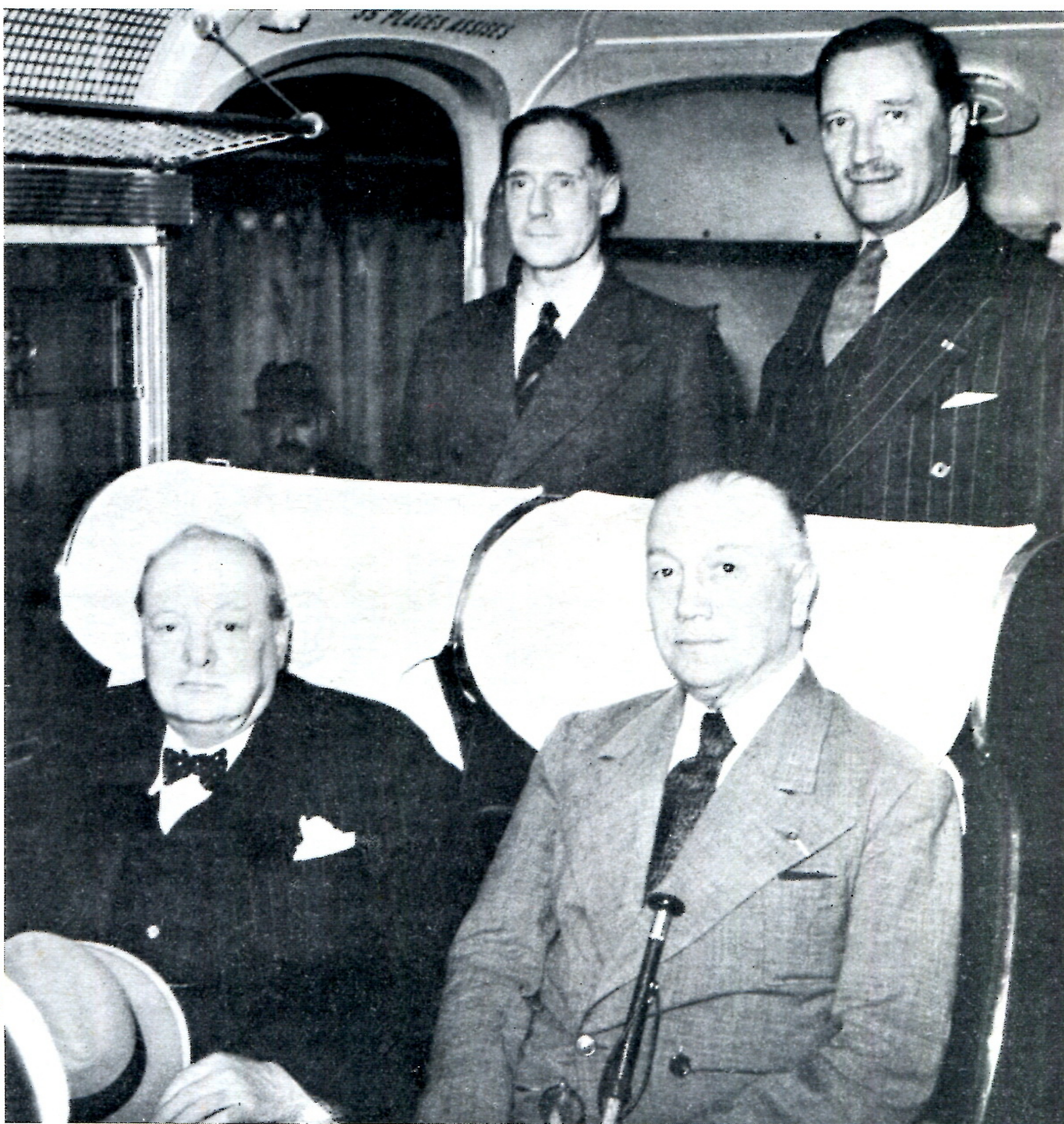

Foto-archief Spaarnestad

Boven: vlak voor het uitbreken van de oorlog bezocht Churchill op Frans verzoek de onneembaar geachte Maginotlinie. Hier is hij op weg met generaal Georges.

Geheel boven: Weygand, hier omringd door officieren, werd opperbevelhebber toen de Duitsers al bijna waren doorgebroken.

Links: lord Gort, de commandant van het Britse Expeditieleger, die tijdig zijn troepen op Duinkerken liet terugtrekken.

Linksboven: generaal Weygand, held uit de oorlog van 1914-'18, drong in juni 1940 al gauw op een wapenstilstand aan.

lig in Calais aan. Generaal Billotte, de commandant van de 1e legergroep, was er inmiddels op uitgetrokken om Weygand te ontmoeten te gaan, zonder hem overigens te vinden. In Calais kreeg men bericht dat de Belgische koning in Ieper op Weygand wachtte voor een bespreking. Om drie uur in de middag arriveerde hij daar tenslotte om te beginnen aan wat de koning later 'vier uur van verward gepraat' zou noemen. Dit 'gepraat' speelde zich af tussen de koning, zijn voornaamste militaire adviseur, generaal van Overstraeten, en Weygand, terwijl de Belgische premier Pierlot en de ministers van defensie en van buitenlandse zaken buiten moesten wachten. Weygand zette hierbij uiteen

dat het Belgische leger van de Schelde moest terugtrekken naar het westen en op de IJzer moest terugvallen. De Belgische koning voelde hier om begrijpelijke redenen niet veel voor en betoogde dat zijn legers na de geforceerde marsen van de afgelopen dagen niet in staat waren deze operaties uit te voeren. Het voornaamste bezwaar was echter dat een dergelijk plan het prijsgeven van vrijwel het gehele Belgische grondgebied betekende en daarmee een toestand als in 1914 zou creëren. Maar niet terugtrekken stond praktisch gelijk met capituleren.

Een generaal die ook in Ieper aanwezig had moeten zijn, was de commandant van het Engelse Expeditieleger (negen divisies sterk),

E.C.P.-Armées

groep moest trachten door zware tegenaanvallen de Duitse opmars naar zee te keren. Deze tegenaanvallen, die vooral vanuit het noorden zouden geschieden, waren geconcentreerd rond Bapaume. Zij zouden worden uitgevoerd door het Britse Expeditieleger (de BEF) en de Franse cavalerie, plus een aantal infanteriedivisies. De gehele Britse luchtmacht, voor zover in Frankrijk aanwezig, zou hierbij steun verlenen. Het Belgische leger moest terugvallen op de IJzer en de tegenaanval in het oosten dekken. Inmiddels zou een nieuwe Franse legergroep langs de Somme noordwaarts trekken en daarmee de verbindingen met de Britse legers herstellen en de omsingeling doorbreken.

Generaal Marie, Maurice-Gustave Gamelin, tot 20 mei 1940 opperbevelhebber van de geallieerde strijdkrachten in Frankrijk, heeft in zijn lange militaire loopbaan zowel roem als verguizing gekend. Na de oorlog werd hem door velen, onder wie Churchill, verweten dat hij geen lering had getrokken uit de bliksemsnelle Duitse opmars in Polen. Zijn critici verweten hem verder dat hij na augustus 1939 maandenlang onbeweeglijk achter de Maginot-linie bleef liggen, in mei 1940 geen tegenaanvallen in België deed en zich niet bekommerde om het slechte moreel van de Franse strijdkrachten. Wat echter, militair gezien, zijn tekortkomingen ook geweest mogen zijn, Gamelins houding tegenover Vichy en de Duitsers is in de oorlogsjaren altijd onverzoenlijk geweest, als gevolg waarvan hij vele jaren in gevangenschap moest doorbrengen.

Gamelin werd op 20 september 1872 geboren in een huis tegenover het ministerie van oorlog in Parijs. Van vaders zijde stamde hij af van vijf generaals en hij was dan ook voorbestemd om naar de militaire academie van Saint-Cyr te gaan. Toen hij daar in 1891 met 452 andere cadetten zijn studie voltooide, was hij de beste van zijn jaar. Gamelin ontpopte zich al gauw als expert in de militaire cartografie. Hij diende in Noord-Afrika, vervolgens onder Joffre (die hem later 'een van mijn rode bloedlichaampjes' noemde) en vervulde in het begin van de Eerste Wereldoorlog de functie van commandant van een infanteriedivisie.

Tijdens de snelle Duitse opmars naar Parijs, eind augustus 1914, wist Gamelin, tegen de opinie van de generale staf in, Joffre over te

GENERAAL GAMELIN

Ét. Ciné-Armées

Hierboven: lord Gort (links), commandant van het Engelse Expeditieleger, met de Franse generaal Maurice-Gustave Gamelin.

halen een rechtstreekse aanval te doen op de onverwacht ongedekte rechterflank van de Duitsers. Dezen werden daarop 100 km teruggeslagen.

Na 1918 leidde Gamelin eerst een militaire missie naar Brazilië. In 1925 onderdrukte hij hard en genadeloos een opstand van de Druzen in Syrië, wat in Frankrijk felle kritiek uitlokte.

Desondanks vervulde hij in de daaropvolgende jaren de hoogste militaire posten in zijn land en werd tenslotte in september 1939 benoemd tot algemeen opperbevelhebber van de gezamenlij-

ke geallieerde landstrijdkrachten in Frankrijk. De 'vestzakgeneraal', zoals Gamelin wegens zijn opvallend kleine gestalte wel werd genoemd, voorspelde tegenover een journalist al in december 1939 dat de komende strijd zeer plotseling zou losbarsten, en dat dit 'ongetwijfeld in de maand mei' zou gebeuren. Zijn profetie kwam volledig uit, maar de ironie van het lot wilde dat Gamelin zelf de grote verliezer werd. Op 19 mei, de Duitsers waren toen al verdoorgestoten, werd hij inderhaast vervangen door Weygand.

Reeds op 11 oktober 1940 werd Gamelin op last van de Vichy-regering gearresteerd en met onder anderen Paul Reynaud en Mandel te Bourrasol geïnterneerd. Toen hij in februari 1942 tezamen met mannen als Reynaud, Leon Blum en Daladier moest terechtstaan voor een door de nazi's geïnspireerd hof te Riom, dat de schuldigen aan de Franse nederlaag moest aanwijzen, bestreed Gamelin meteen de competentie van dit hof. Hij kondigde aan verder geen woord meer te zullen zeggen en hield zich daar ook aan. Na het proces werd hij door de Duitsers gearresteerd en met andere hoge militairen als Weygand in Tirol gevangen gezet. In 1945 werd hij door de Amerikanen bevrijd. Een jaar later verbrak hij het langdurige stilzwijgen met zijn memoires, onder de titel 'Dienen'. Hij verdedigde daarin vurig zijn militair beleid en weet de Franse nederlaag in mei 1940 aan de Duitse overmacht in de lucht en de slechte Franse bewapening. Na een ernstige ziekte overleed hij op 19 april 1958, vijftientig jaar oud en aan de vergetelheid prijsgegeven.

Joep Büttinghausen

lord Gort. Hij was echter te laat van de komst van Weygand op de hoogte gesteld. Toen hij na veel zoeken tenslotte was gevonden, ging hij op weg naar Ieper en arriveerde ongeveer een uur na Weygands vertrek.

Aangezien de vliegvelden door vijandelijke bombardementen onbruikbaar waren, moest Weygand op een omslachtige wijze de terugreis maken. Hij reisde naar Duinkerken en scheepte zich daar tijdens hevige luchtaanvallen in op een onderzeeboot die via Dover naar Cherbourg voer, alwaar hij in de vroege morgen van de tweeëntwintigste mei arriveerde. Vervolgens reisde hij, nog steeds onvermoeibaar ondanks zijn drieënzeventigste jaar, naar Parijs om de regering verslag uit te bren-

Boven: Franse burgers en militairen zochten gelijkelijk dekking als de Duitse stuka's bezig waren een aanval uit te voeren.

gen en het 'plan-Weygand' uiteen te zetten. In zijn hoofdkwartier in het kasteel van Vincennes gaf Weygand aan Reynaud en Churchill, die voor de tweede keer was overgekomen, een beeld van de situatie. Weygand was ondanks de grote inspanningen en het slaapgebrek opgewekt en fit en dat maakte veel indruk op de aanwezigen. Zijn plan was even eenvoudig als optimistisch. In wezen verschilde het nauwelijks van Gamelins laatste instructie, behalve dan dat inmiddels weer een paar dagen waren verstreken. De 1e leger-

Het was een prachtig plan, maar helaas ging het uit van een aantal vooropgezette stellingen die niet juist waren. Zo had Weygand de bevelhebber van de BEF, die zo'n grote rol moest spelen in de acties, niet zelf gesproken. Bovendien hadden de Belgen nooit beloofd dat zij op de IJzer zouden terugtrekken. Tenslotte bestond de nieuwe legergroep die van het zuiden uit zou aanvallen, voornamelijk in de geest van Weygand, want in werkelijkheid waren er slechts enkele armzalige divisies te vinden. Reynaud had het een dag eerder dan ook in een andere richting gezocht, toen hij in de Senaat verklaarde dat hij in een wonder geloofde dat Frankrijk zou redden. Dat wonder zou echter niet geschieden.

BLOED, ZWEET EN TRANEN

L. J. HARTOG

'U heeft te lang gezeten voor het weinig goede dat u doet. Vertrek, zeg ik u, en laat het afgelopen zijn tussen ons. In godsnaam, ga!' Eens had Cromwell deze woorden gebruikt — precies dezelfde woorden klonken op 8 mei in het Lagerhuis. Doelwit: Chamberlain. Reden: de groeiende ontevredenheid met een oorlogsleider die geen oorlogsleider was. Gevolg: Chamberlains aftreden als premier.

Uitgerekend op 10 mei, toen Hitler West-Europa naar de keel sprong, nam Churchill de taak van Chamberlain over. Op 13 mei kwam de onbuigzame vechtjas in het Lagerhuis om het vertrouwen in de nationale coalitieregering te vragen. Churchill wond er geen doekjes om: 'Ik heb niets te bieden dan bloed, inspanning, zweet en tranen.' Maar ook: 'U vraagt mij waarop onze politiek gericht is? Ik antwoord: op oorlogvoeren ter zee, te land en in de lucht uit alle macht en met alle kracht die God ons geven zal. U vraagt mij wat ons doel is? Ik antwoord: overwinnen, overwinnen tot elke prijs, overwinnen ondanks alle verschrikking, overwinnen hoe lang en hoe moeilijk de weg ook moge zijn. Ik voel mij gerechtigd de hulp te vragen van allen en ik zeg: Komaan, laat ons voorwaarts gaan met vereende krachten.' Churchill — hij liep al zo'n veertig jaar mee in de politiek. Maar dit was zijn dag; een man had zijn levenstaak gevonden.

Op die dertiende mei gaf het Lagerhuis unaniem zijn vertrouwen aan Churchills team. Het volk was eensgezind en geestdriftig. 'Het was maar goed,' schreef Churchill later, 'dat dit het geval was, want er zouden zich dingen voordoen, zo verschrikkelijk als niemand ooit voorzien had.'

De eerste verschrikking vond plaats op het Belgisch-Franse slagveld. Een moeilijke strijd had ieder, een zo eclatante nederlaag in zo korte tijd had niemand verwacht. Op 10 mei was Londen amper opgeschrikt — men had de aanval verwacht. Verrassingen verwachtte men niet; de aanval op Nederland bewees dat de Duitsers het aloude Schlieffenplan uit het archief hadden gehaald en de beslissing op hun rechtervleugel zochten — ook daarop was men ingesteld. Met name de Fransen hadden zich goed voorbereid, zij het op basis van een verouderde opvatting. Toen na enkele dagen bleek dat de Duitsers de beslissing in het centrum zochten en met 1400 tanks door de Ardennen trokken, wist men daarop niet te reageren — tenzij met paniek. In de vroege morgen van 15 mei belde Reynaud Churchill

United Press International

uit bed: 'We hebben de slag verloren. Het front is doorbroken. Grote hoeveelheden troepen met tanks en pantserwagens stromen naar binnen.' Reden voor Churchill de volgende dag naar Parijs te vliegen. Op de stafkaart op de Quai d'Orsay zag Churchill de onheilspellende uitstulping bij Sedan — een doorbraak over een breedte van 80 à 100 km. 'Waar is de strategische reserve?' vroeg de Engelsman. Gamelin haalde de schouders op: 'Die hebben we niet.'

Geen reserve om naar bedreigde punten te sturen! Positieve resultaten leverde de bespreking niet op. Gamelin zag weinig uitkomst meer, tenzij de Engelsen vliegtuigen en nog eens vliegtuigen stuurden opdat de Duitse heerschappij in de lucht gebroken kon worden. Churchill zegde tien jachteskaders toe, maar wist dat hiermede praktisch het uiterste was bereikt.

Intussen gingen de Duitsers voort. Op 20 mei bereikten zij Abbeville; omstreeks middernacht stond een vermetel bataljon aan Het Kanaal. En daarmee waren het Belgische en het Franse slagveld door een Duitse pantsercorridor gescheiden: Fransen, Britten en Belgen waren in de val gelopen die de Duitsers met hun aanval van Roodeschool tot Luik zo wijd hadden opengezet. Een hopeloze situatie? Op 19 mei had Gamelin order gegeven dat de noordelijke legers zich een weg naar het zuiden moesten banen. Dat was een juist bevel, al had het reeds een dag of vier eerder gegeven moeten worden. Maar Weygand, die op 19 mei Gamelin opvolgde, trok dat bevel weer in. Op dezelfde negentiende mei begon lord Gort 'de mogelijkheid van een terugtocht naar Duinkerken te bestuderen, mocht hij zich daartoe genoopt zien'.

Op 10 mei was het Britse Expeditieleger België binnengerukt en had zijn stellingen aan de Dijle, van Leuven tot Wavre, ingenomen. Door de Duitse pantsercorridor was het leger van zijn bevoorradingsbases afgesneden. Nu waren er nog maar twee mogelijkheden: uitbreken naar het zuiden of terugtrekken op zee. Aanvankelijk meende ook Londen dat het eerste moest worden gewaagd, al trof men voorbereidingen voor het laatste. Op 20 mei vond in Dover de eerste bespreking plaats teneinde 'de noodevacuatie van zeer omvangrijke strijdkrachten te bestuderen'.

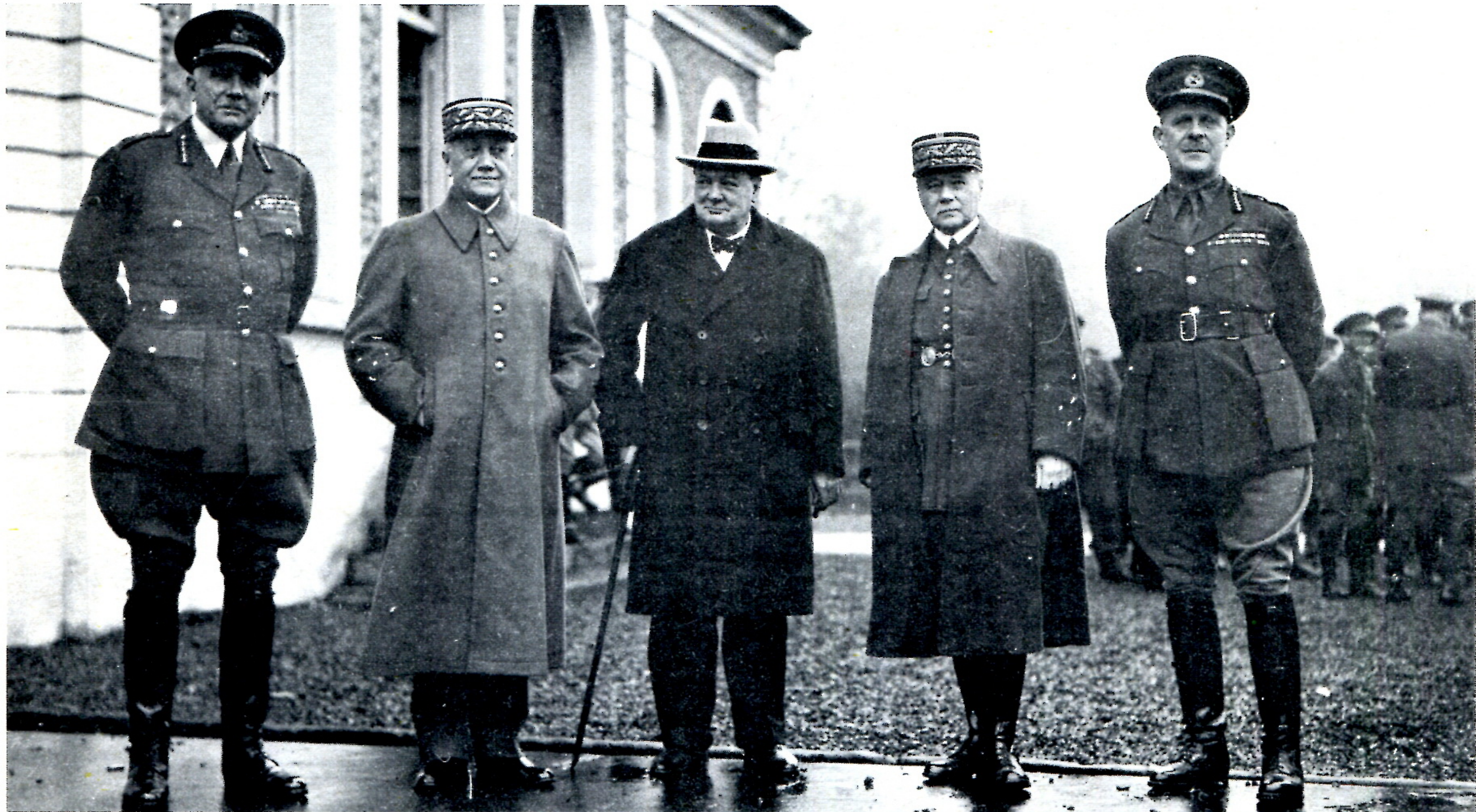
Op 22 mei was Churchill weer in Parijs. Weygand legde hem zijn plan voor: het doorbreken van de Duitse wig door een gelijktijdige aanval vanuit het noorden (Britten en

Fransen) en het zuiden (Fransen). Het was een goed plan, maar het werd nimmer gerealiseerd. Het initiatief was in Duitse handen, het bleef in Duitse handen. Daarvoor waren veel oorzaken. De belangrijkste waren de complete bevelschaos en het ontbreken van iedere goede communicatie. Want hoe was de situatie? In het noorden vochten Britten, Belgen en Fransen naast elkaar, maar pas op 12 mei werd Billotte benoemd om de acties te coördineren. Dat was laat en er kwam bovendien vrijwel niets van de vereiste coördinatie terecht: dagenlang bleven Belgen en Britten verstoken van de nodige directieven. Toen Billotte op de eenentwintigste met een auto verongelukte, wachtte Weygand drie dagen

En dus organiseerde hij de terugtocht. Op 25 mei begroef hij iedere uitbraakillusie en trok zijn zuidelijke troepen terug. Uitermate bekwaam ging Gort te werk. De spectaculaire overtocht vanuit Duinkerken heeft de actie daarvoor te veel in de schaduw gesteld. Ten onrechte. Want men had geen 340.000 man kunnen inschepen als hun aankomst op het strand een vlucht in paniek was geweest; men kon ze inschepen omdat de Britten — ongetwijfeld op vele plaatsen gedekt door moedige Belgen en Fransen — bijzonder kundig hun front wisten in te korten, hun bruggehoofd wisten op te bouwen en de Duitsers op afstand wisten te houden. De discipline bleef gehandhaafd. Men hield het hoofd koel; men

Paul Popper

E.C.P.-Armées

Voorgaande pagina: sir Neville Chamberlain en Winston Churchill, de gaande en de komende man, vereend op één foto. Juist op de dag van de grote Duitse aanval, 10 mei 1940, nam Churchill de taak van Chamberlain als premier over, daar de 'man van München' geen oorlogsleider bleek.

Geheel boven: van 26 mei tot en met 4 juni 1940 voltrok zich bij Duinkerken een wonder: in het kader van de operatie 'Dynamo' werden, onder Duitse luchtaanvallen, ruim 338.000 man Engelse en Franse troepen geëvacueerd. Hier waden Britse soldaten naar een der schepen.

Boven: op 10 januari 1940 kwamen in Arras (v.l.n.r.) de generaals Ironside en Georges, Churchill, generaal Gamelin en lord Gort bijeen voor de uitreiking van het Grootkruis van het Legioen van Eer aan Gort en Ironside. Vier maanden later kwam voor de vijf vechtjassen de vuurproef.

met het benoemen van een opvolger — in die kritieke dagen ontbrak iedere leiding. Opvolger Blanchard bezat vervolgens niet het gezag dat nodig was om orders in acties om te zetten. Dezelfde chaos deed zich voor op communicatiegebied. De burgertelefoonlijnen vormden het voornaamste verbindingsmiddel en doordat de Duitsers bij hun opmars alle telefoonkabels doorsneden, werden reeds op 16 en 17 mei de verbindingen tussen noord en zuid verbroken. Erger nog: op 17 mei had lord Gort geen telefonisch contact meer met de Belgen op zijn linker- en de Fransen op zijn rechterflank. Dus moesten de bevelhebbers persoonlijk bezoeken gaan afleggen. Daar kwam weinig van terecht, zo-

dat ieder zijn eigen oorlogje vocht, zonder nauwkeurig op de hoogte te zijn van wat er een paar kilometer verder gebeurde. Kortom: een hopeloze situatie. Wie hiervan de schuld droeg? In de eerste plaats het Franse opperbevel, dat kennelijk gemeend had een oorlog in 1940 met de middelen van 1918 te kunnen voeren.

Opgesteld tussen Belgen en Fransen, van wie hij soms dagenlang niets vernam, ervoer Gort dagelijks sterker de chaos. Zeker na het mislukken van enige uitbraakpogingen in zuidelijke richting groeide bij hem een vèrdragend besluit: het Britse Expeditieleger diende op Duinkerken te worden teruggetrokken en dan naar Engeland te worden verscheept.

hield de moed erin. Gort was geen groot veldheer, maar hij was zonder vrees of aarzeling toen hij zijn besluit eenmaal genomen had. En bovenal: in het veld bezat hij ter realisering van de actie enkele talentrijke ondercommandanten. Want de afweerstrijd in België werd grotendeels geleid door drie mannen die zich zouden ontwikkelen tot de grootste soldaten die het Britse rijk in de Tweede Wereldoorlog heeft voortgebracht: Brooke, Alexander en Montgomery.

Zo slaagde de terugtocht op Duinkerken. Zo konden vanaf 26 mei, toen het startsein voor de operatie *Dynamo* gegeven werd, meer soldaten worden afgevoerd dan de grootste optimist vooraf voor mogelijk had gehouden.

VAN ABBEVILLE NAAR DUINKERKEN

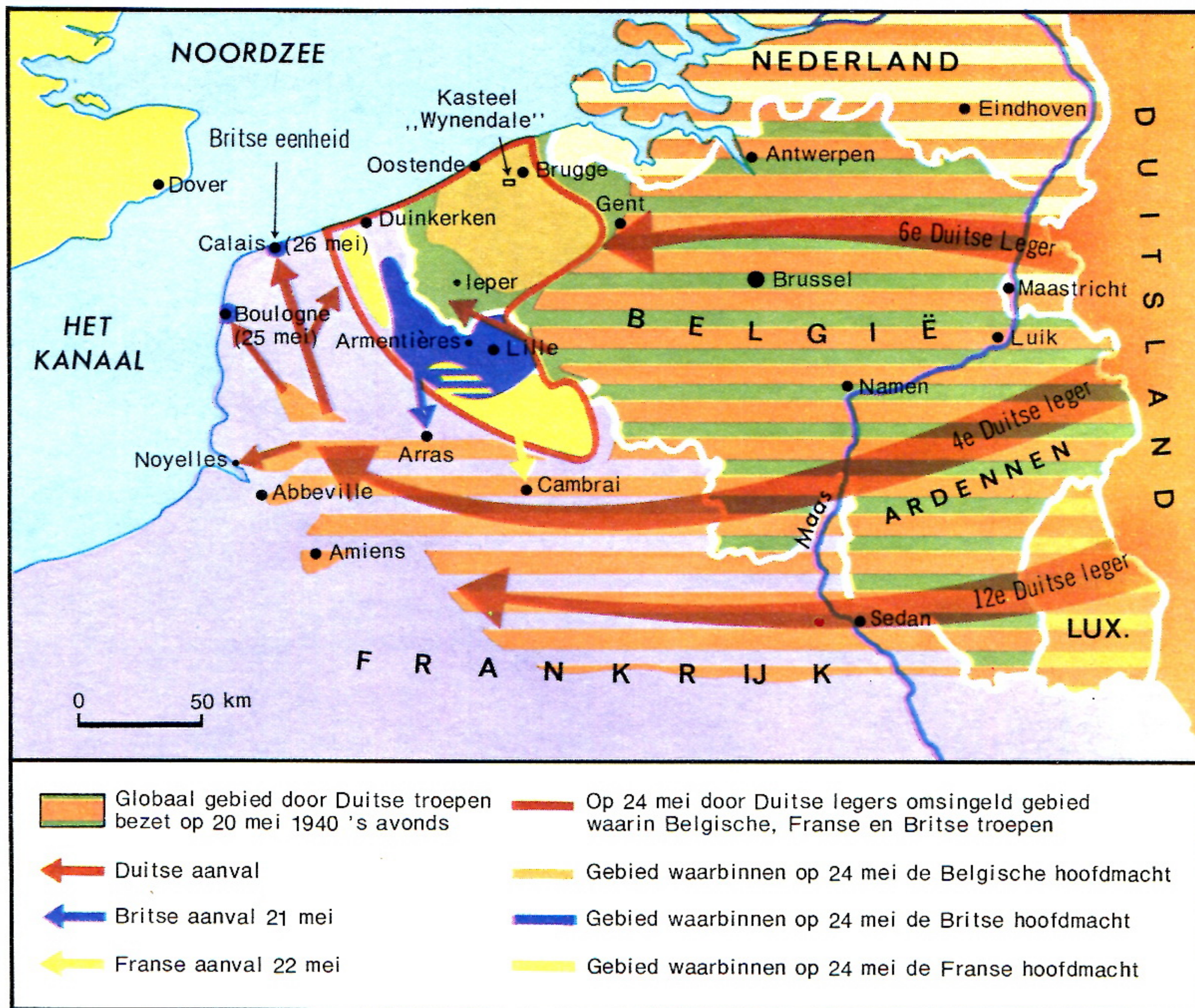
LOUIS SINNER

In Abbeville aangekomen, wist Guderian dat slechts zeer grote snelheid het succes kon brengen waarvan tien dagen tevoren nog niemand had durven dromen. Op maandag 20 mei, tegen het middernachtelijk uur, hadden zijn tanks ten westen van Abbeville de zee bereikt: de val was gesloten. Bijna het hele Britse Expeditieleger, bijna alle Franse keurtroepen en het gehele Belgische leger zaten gevangen tussen zijn tanks en de Duitse troepen in Noord-België. De laatste opening van de val moest nu worden gesloten: de uitweg over zee. Alleen over zee konden de geallieerde troepen nog ontsnappen en voor deze ontsnapping hadden zij slechts drie havens die groot genoeg waren: Boulogne, Calais en Duinkerken.

De tanktroepen van Guderian waren door de geforceerde opmars oververmoeid. Zij hadden in tien dagen driehonderd kilometer afgelegd — de laatste honderd kilometer in één etmaal. De infanterie en de artillerie hadden het zeer hoge tempo van de tanks niet kunnen bijhouden. Het grote overwicht van de Duitse luchtmacht werd bij de kust onzekerder, omdat de westkust van België onder bereik lag van de in Engeland gestationeerde jagers. Zelfs de bevoorrading van de tankcolonnes werd een hachelijke zaak. Ondanks dit alles aarzelde Guderian niet. Hij gunde zijn troepen één dag rust: in de morgen van 22 mei gaf hij opdracht onmiddellijk naar het noorden af te buigen en zo snel mogelijk de kust te bezetten. Hij stelde daartoe drie tankcolonnes in slagorde op: één naar Boulogne, één naar Calais en de derde naar Duinkerken. Guderian verwachtte binnen enkele dagen behalve het gehele Belgische leger ook een half miljoen Britse en Franse troepen buiten gevecht te zullen stellen. Bij het vallen van de nacht stonden de Duitse tanks voor Calais en Boulogne. Daar stootten de tanks voor het eerst tijdens de veldtocht op fel, georganiseerd verzet.

Nu de geallieerden het Duitse veldtochtplan eindelijk hadden doorzien, vochten vooral de Engelsen met de moed der wanhoop voor hun laatste reddingskans: de ontsnapping over zee, hetzij naar Engeland, hetzij naar Frankrijk bezuiden de 'Guderian-lijn'.

Na drie dagen harde gevechten viel Boulogne en een dag later, in de avond van zondag 26 mei, capituleerde ook Calais. De verdedigers van beide havensteden — onder wie grote contingenten Britse soldaten — konden voor een groot deel naar het noorden uitwijken. Dit geluk was hun vooral beschoren dank zij de

De kaart boven laat zien op welk een klein gebied de geallieerde hoofdmacht was samengedrongen en hoe de Duitse tang om deze legers zich onverbiddelijk sloot.

Onder: Guderian, die zich door Hitler een ongekende overwinning zag ontgaan.

achterhoedegevechten van het Belgische leger. Na zondag 26 mei stroomden alle geallieerde troepen in België die niet wilden capituleren naar één punt: naar de haven van Duinkerken. Reeds op 24 mei had Guderian één tankcolonne (de 1e pantserdivisie) bij Calais uit de strijd genomen, ze moest in ijltempo naar Duinkerken. De tegenstand werd zo fel, dat de colonne haar tempo verloor en soms slechts enkele kilometers per dag vorderde. Toch verwachtte Guderian dat hij enkele dagen na de val van Boulogne ook Duinkerken zou hebben veroverd. Een succes als zelden een veldheer is gegund, lag binnen zijn bereik. Maar op die vierentwintigste mei greep Hitler voor de tweede maal tijdens de veldtocht persoonlijk in: de tanks van Guderian mochten niet naar Duinkerken optrekken. Ze moesten vóór de stad blijven wachten. Een half jaar later zou de Duitse kolonel Goldhammer tegen koning Leopold van België zeggen: 'Duitsland heeft de oorlog reeds verloren omdat het Britse Expeditieleger in Duinkerken niet werd uitgeroeid.'

DE TANG GAAT DICHT

LOUIS SINNER

Foto-archief Spaarnestad

De Duitse omsingeling van de geallieerde troepen in België, die op 20 mei werd voltooid, was aanvankelijk niet bijzonder hecht. De tankcolonnes van Guderian waren in stormloop naar de zee geraasd, maar men kon op 20 mei moeilijk van een geconsolideerde Duitse linie spreken. Een doelgerichte aanval van de geallieerden in België, in combinatie met een aanval vanuit Frankrijk, had de lijn Sedan-Abbeville in elk geval op voldoende plaatsen zo kunnen doorbreken, dat de troepen in het noorden weer met die in het zuiden verbonden hadden kunnen worden. Op 21 mei echter werd de Franse generaal Billotte, de opperbevelhebber van alle geallieerde troepen in België, bij een auto-ongeluk

Harlingue-Violet

in de buurt van Ieper dodelijk gewond. De bevelvoering in het snel slinkende deel van onbezet België werd toen een chaos. Bovendien bleek dat de geallieerde legers niet voldoende mobiel waren. En de weinige troepen die wél gemotoriseerd waren, liepen voortdurend vast in de stroom van miljoenen burgervluchtelingen, die tussen de legers dwaalden. Op 21 mei zou aan beide zijden van de 'Guderian-lijn' een krachtig geallieerd offensief worden ingezet. Maar de aanval kwam niet van de grond omdat de beloofde troepen niet tijdig ter plaatse waren. De volgende dag werd een nieuwe poging gedaan. Van het Franse hoofdkwartier uit werden indrukwekkende toezeggingen gedaan — maar toen de

Associated Press

strijd begon, bleken de beloofde divisies nauwelijks regimenten te zijn. Op 22 mei behaalde een Frans regiment een klinkende overwinning bij Cambrai, halverwege de Guderian-lijn. De Duitsers leden zware verliezen en als de aanval voldoende steun had gekregen, was een doorbraak mogelijk geweest. Na twaalf uur vechten ontdekte het Franse regiment echter dat het alleen vocht. Zo moest na een succesvolle slag al het gewonnen terrein weer worden prijsgegeven. De slag bij Cambrai kan typerend worden genoemd voor alle krijgsv verrichtingen van de geallieerden in België na de insluiting op 20 mei.

Omstreeks dezelfde tijd dat de Fransen bij Cambrai aanvielen, deed het Britse Expeditieleger bij Arras een poging om uit de omsingeling te breken. De Britten zouden steun krijgen van Franse onderdelen, die echter niet verschenen. Toen de Britten op 21 mei de aanval openden, gingen slechts twee Britse bataljons de strijd in en niet de vijf divisies die waren toegezegd. De Britten maakten vierhonderd Duitse krijgsgevangenen en vernielden een groot aantal tanks en voertuigen. De Britse aanval maakte zo'n indruk op de Duitsers, dat zij haastig een SS-divisie naar Arras zonden: een overbodige maatregel, want nadat de Britten 15 km waren opgerukt, moesten zij de aanval wegens gebrek aan steun staken.

Er werden in mei 1940 in België twee soorten oorlog gevoerd: een volgens de klassieke methode, opgesteld en geleid door overjarige bevelvoerders — de andere een moderne, gemotoriseerde bliksemoorlog, waarbij jonge, overmoedige commandanten op beslissende ogenblikken de hoofdrol te vervullen kregen. Eind mei werd België door de geallieerden

opgegeven. De laatste pogingen om de ingesloten troepen te bevrijden werden ondernomen op 27 mei nabij Amiens en op 28 mei tegen Abbeville. Beide pogingen waren in feite al tevoren tot mislukking gedoemd.

In België begonnen de Duitsers onmiddellijk nadat de zuidelijke vluchtweg voor de geallieerden was afgesneden, de Belgische, Britse en Franse legers van elkaar te scheiden om de onderdelen afzonderlijk buiten gevecht te kunnen stellen. Op 27 mei braken de Duitsers bij Armentières door de Britse linie. Een groot deel van de Franse troepen werd bij Lille van de geallieerde hoofdmacht in België afgesneden. Vier dagen wisten de Franse troepen in Lille de Duitsers te weerstaan; pas op

Ét. Ciné-Armées

Boven: een gesneuvelde 'Tommy' van een Brits garderegiment, dat tevergeefs door de Duitse ring trachtte te breken.

Linksboven: Belgische troepen vluchten in paniek voor de oprukkende Duitsers uit.

Linksonder: miljoenen Belgen, onder wie ook priesters, vluchtten voor de Duitse legers en versperden de wegen.

Rechts midden: een Duitse soldaat nadert behoedzaam een in brand geschoten tank.

Rechts: op 18 mei waren de Duitsers al heer en meester in de sterke vesting Luik.

Foto-archief Spaarnestad

1 juni capituleerden zij. Hun verbeterde tegenstand had het merendeel van de geallieerde troepen gelegenheid gegeven naar Duinkerken uit te wijken.

Drie dagen voordat de Fransen in Lille de strijd staakten, had koning Leopold in de vroege morgen van 28 mei met zijn leger gecapituleerd. Samengedrongen op enkele vierkante kilometers strand waren honderdduizenden geallieerde soldaten toen bezig aan de meest opzienbarende evacuatie die Europa ooit had gezien: een wanhopige strijd met de tijd. Want op 26 mei had Hitler Guderian toestemming gegeven met zijn tanks Duinkerken aan te vallen.

DE EVACUATIE UIT DUINKERKEN

TRIOMF DER VERSLAGENEN

WOLF KIELICH

J.W.M.-Rev

Als Hitler op 24 mei 1940 in het hoofdkwartier van Legergroep A te Charleville arriveert, is hij in de beste stemming. Er zijn al drie dagen tevoren bij de Duitse inlichtingendienst berichten binnengekomen die erop wijzen dat de Engelsen in de havens aan de Kanaalkust voorbereidingen treffen om hun Expeditieleger uit Frankrijk te evacueren. De oorlog, zo verklaart hij zijn generaals, zal binnen zes weken afgelopen zijn. Dan wil hij 'een redelijke vrede' met Frankrijk sluiten en daarna 'ligt de weg open naar een overeenkomst met Engeland'. Tot verbazing van de aanwezigen uit hij zich bijzonder waarderend over de Engelsen en hun imperium. 'De beschaving die Engeland in de wereld heeft ge-

Hoffmann-archief

Links: een Lockheed-Hudson-toestel van de Britse kustverdediging maakt een verkenningsvlucht boven de vloot van ruim 850 schepen, die voor de kust van Duinkerken wordt samengetrokken.

Rechtsboven: Britse pantserwagens op weg naar het Duinkerker strand, waar meer dan 300.000 geallieerde soldaten samenstroonden om te worden geëvacueerd.

Rechts: een op het oog tamelijk vredig strandtafereel — geallieerde militairen wachtend op het strand van Duinkerken, in de hoop nog tijdig naar Engeland te ontkomen.

Rechtsonder: Britse militairen, wadend door het water naar de schepen, die voor hen de zeeëngte tussen de hel op de kust en het veilige Engeland moeten overbruggen.

Et. Ciné-Armées

bracht, mag niet ten onder gaan', en hij is van plan de Britten een 'eervolle vrede' aan te bieden.

Later op de dag maakt Hitler tegenover zijn opperbevelhebber von Brauchitsch een geweldige scène omdat deze het gewaagd heeft zonder toestemming van de Führer een paar divisies en Von Rundstedts 4e leger onder commando van Legergroep B te stellen. De order moet onmiddellijk worden herroepen! En dan vaardigt Hitler zelf een wonderlijk bevel uit: de snelle tankeenheden van Guderian en Reinhardt, die nadat ze Boulogne hebben genomen en Calais hebben omsingeld, oprukken langs de kust naar het noorden en Duinkerken tot op 35 km zijn genaderd, moeten hun opmars staken! Zo blijft Duinkerken, de laatste zeehaven die het in Noord-West-Frankrijk ingesloten Britse Expeditieleger nog ter beschikking staat, voorlopig in geallieerde handen. Als Hitler twee dagen later, op 26 mei, zijn tankkorpsen toestemming geeft toch verder op te rukken, hebben de Fransen en Engelsen gelegenheid gehad hun posities zodanig te versterken, dat ze de Duitse aanval voorlopig kunnen weerstaan. Om drie minuten voor zeven op diezelfde avond van 26 mei ontvangt vice-admiraal sir Bertram H. Ramsay te Dover van de admiraliteit in Londen het bevel: 'Operatie *Dynamo* moet beginnen.' En onmiddellijk daarop zetten de eerste schepen van een armada die zal uitgroeien tot meer dan 850 vaartuigen van allerlei soort en model, koers naar Duinkerken.

Na de oorlog hebben velen getracht een aannemelijke verklaring te vinden voor Hitlers

Paul Popper

zonderling bevel van 24 mei 1940. In verband met hetgeen hij eerder op deze dag over de Britten had gezegd, menen sommigen dat hij bewust het Engelse Expeditieleger een kans wilde geven om te ontsnappen, in de hoop dat dit 'gebaar' de regering te Londen zo mild zou stemmen, dat zij bereid zou zijn om zijn aanbod van een 'eervolle vrede' te aanvaarden. Waarschijnlijker lijkt het dat Hitler de tankaanval voorlopig stopte omdat Von Rundstedt en Guderian van mening waren dat het gebied rondom Duinkerken minder geschikt was voor tankoperaties en zij zware verliezen vreesden. Hitler wilde zijn tanks sparen om ze later in het zuiden weer te kunnen inzetten. Bovendien wilde hij waar-

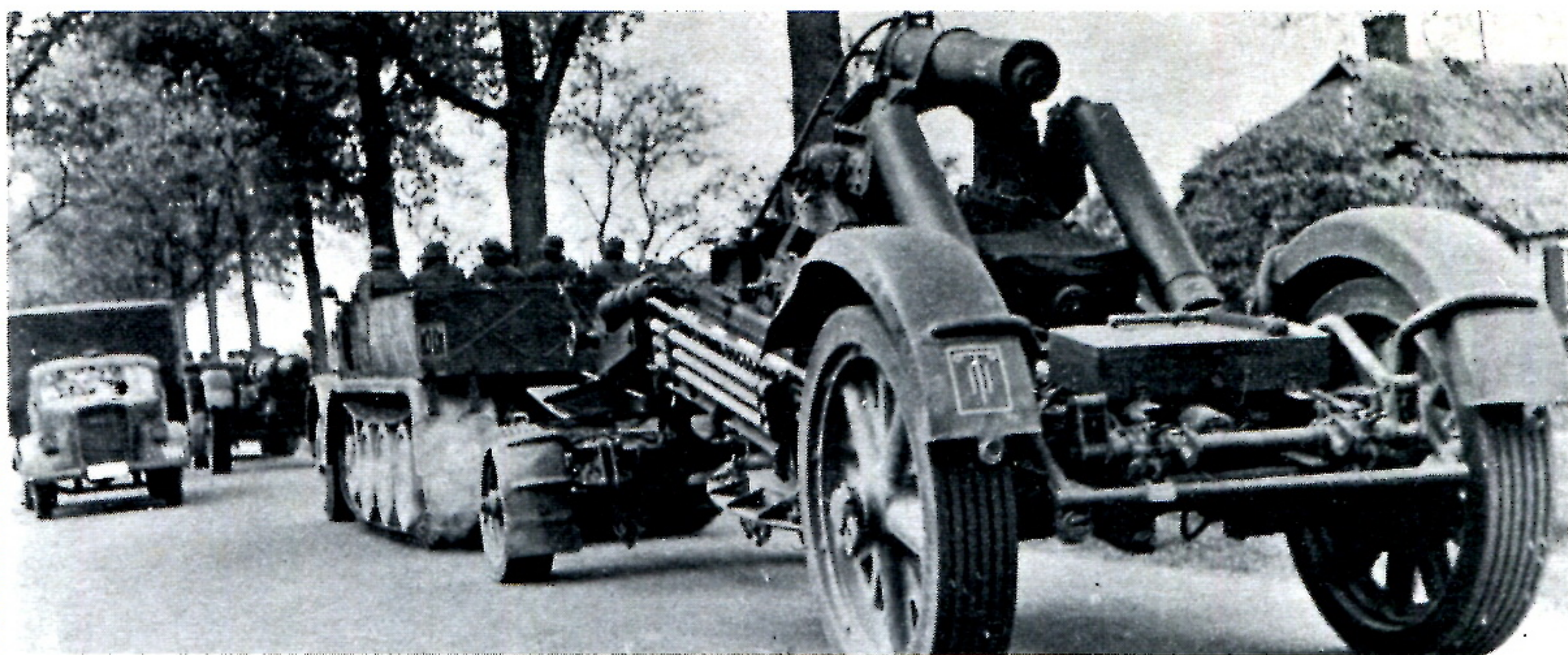
schijnlijk zijn vriend Goering een plezier doen, die er bij hem op aangedrongen had aan de *Luftwaffe* het toedienen van de genadeslag aan het Britse Expeditieleger over te laten. En als landrot onderschatte Hitler ongetwijfeld het zeemanschap van de Britten en kon hij niet vermoeden dat zij er inderdaad in zouden slagen nagenoeg hun hele Expeditieleger in zeven dagen per schip te evacueren. Duinkerken is in 1940 nog maar een kleine haven, die vooral voor schepen met grote diepgang moeilijk toegankelijk is. Twee lange pieren beschermen als de scharen van een krab het havenbekken. Door de verraderlijke zandbanken voor de kust lopen twee vaargeulen, beide evenwijdig aan het strand. Het

is onvermijdelijk dat schepen met bestemming Duinkerken, uit welke richting zij ook komen, geruime tijd op betrekkelijk korte afstand langs de kust moeten varen en binnen het bereik komen van de batterijen die de Duitsers bij Calais en Nieuwpoort hebben opgesteld. Ook de stranden en de duinen ten westen en ten oosten van de stad liggen binnen het bereik van Duits geschut.

Het eerste schip dat in de avond van zondag 26 mei Dover verlaat, is de 'Mona's Isle', een door de marine gevorderde plezierboot die vroeger vakantiegangers naar het eiland Man heeft gebracht. Als de 'Mona's Isle' in het vroege ochtendlicht, de haven van Duinkerken binnenvaart, begint juist het zware lucht-

bombardement op de stad, dat de hele dag zal voortduren en dat van Duinkerken één grote, brandende puinhoop maakt. Op de kade is in de nacht een lange colonne ambulancewagens aangekomen, die nu staat te wachten op de komst van hospitaalschepen. De hele colonne wordt uiteengereten door de bommenregen en honderden gewonden verbranden levend in de wrakken van de ziekenauto's. Tijdens het bombardement neemt de 'Mona's Isle' haastig 1420 soldaten aan boord, verlaat de haven, wordt in de vaargeul ter hoogte van Gravelines beschoten door kustbatterijen en een paar maal getroffen. Stuurloos drijft het schip rond; het wordt door vliegtuigen aangevallen met bommen

Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie

Paul Popper

Paul Popper

Boven: vrijwel direct na Guderians tankspitsen volgde de zware Duitse artillerie, die het de Britse armada bij Duinkerken moeilijk zou maken.

Geheel links: de bij Duinkerken ingesloten troepenmacht verweerde zich fel tegen de Duitse aanvallen. Hier schiet een 'Tommy' met zijn geweer op een vliegtuig, in de hoop een treffer te plaatsen.

Links: overlevenden van de Franse 'Bourrasque', die met 1200 man op een mijn liep en zink, worden hier door een ander schip uit het water gered.

Onder: aan Duinkerken zijn behalve vele boeken ook films gewijd. Hier een strandopname van de in 1957 in Sussex, Engeland, gemaakte speelfilm 'Duinkerken'.

Ullstein - Popper

en mitrailleurs en uiteindelijk door twee torpedojagers op sleeptouw genomen en naar Dover gebracht. Aan boord zijn 23 doden en 60 gewonden. Het lot van de 'Mona's Isle' is een somber voorteken van wat de Engelsen de komende dagen te wachten staat. Vijf andere grote transportschepen, die in de ochtend van 27 mei Dover verlaten, worden vanaf de Franse kust zo hevig beschoten, dat zij genoodzaakt zijn de steven te wenden en leeg terug te keren naar Engeland. Weliswaar slaagt een aantal kleinere schepen erin Duinkerken te bereiken, maar de binnenhaven is dan al volledig door het bombardement verwoest. Gemeerd kan er alleen nog worden aan weerszijden van de oostelijke pier. Ande-

re schepen gaan voor anker voor het strand van Malo-les-Bains, de villa- en hotelwijk van Duinkerken. Daar hebben zich al duizenden Engelse militairen verzameld, maar er zijn veel te weinig sloepen, barkassen en andere kleine vaartuigen om de mannen van het strand naar de transportschepen te brengen. Als de avond valt over deze eerste dag van operatie *Dynamo*, is er geen reden tot juichen. Ten koste van zware verliezen heeft men niet meer dan 6000 man uit de haven en van het strand kunnen afvoeren. In het omsingelde gebied wachten nog ruim 300.000 anderen op evacuatie! Alleen een wonder zal al deze mannen kunnen redden. In de nacht van 27 op 28 mei begint dit won-

der zich te voltrekken. Uit alle windstreken komen schepen naar de vier verzamelpunten aan de Engelse kust, naar Dover, Ramsgate, Margate, Sheerness. Het zijn torpedojagers, mijnenvegers, trawlers, loggers, politieboden, douaneboten, hospitaalschepen, loodsboten, passagiersschepen, oceaanstomers, vrachtschepen, sleepboten, bergingsvaartuigen, een drijvende brandspuit uit de Londense haven, plezierjachten, motorkruisers, barkassen, sloepen, reddingboten en veertig Nederlandse kustvaarders, bemand door Britse marinemannen. Vooral deze laatste schepen, die luisteren naar goed Hollandse namen als 'Antje', 'Prinses Juliana', 'Oranje', 'Vrede', 'Twente' en 'Hondsrug', zullen een bijzonder

TWEE BRITTEN STONDEN OP UIT HUN MASSAGRAF

Albert Leonard Pooley, na de oorlog PTT-beambte in het graafschap Middlesex, en zijn vriend William O'Callaghan, galvaniseerder van beroep, zijn in mei 1940 verkenner van het 2e bataljon van het 'Royal Norfolk Regiment'. Eind mei wordt hun regiment vrijwel in de pan gehakt. Terwijl honderdduizenden Britten en Fransen bij Duinkerken samenstromen en de meesten van hen veilig geëvacueerd kunnen worden, raken Pooley en O'Callaghan met een handjevol andere overlevenden bij een dorpje omsingeld door een SS-'Totenkopf' — compagnie. Het dorpje draagt de plezierige naam Le Paradis, maar voor de Britten zal het een hel worden. Door de gevechten zijn ze dermate uitgeput, dat er niets anders opzit dan zich over te geven. Maar als drie Britten, zwaaiend met de witte vlag, naar voren komen, gebeurt het ongelofelijke: de SS'ers schieten, tegen alle regels van het oorlogsrecht in, de drie mannen neer. Onder de Britten ontstaat paniek, wat voor de Duitsers neerkomt op prijsschieten. Nog twaalf Engelsen worden gedood. Pas dan verklaart de commandant van de SS'ers, Fritz Knöchlein, zich bereid de overgave te accepteren. De Britten zijn nu door het vagevuur gegaan, maar de hel zal spoedig hun deel worden.

Met 97 anderen moeten Pooley en O'Callaghan zich in een rij opstellen, terwijl zij worden getrapt en met geweerkolven geslagen. Onder een regen van scheldwoorden strompelen de uitgeputte Britten naar een veldje in de buurt. Daar zien ze een grote, versgegraven kuil. Het zal hun massagraf worden, want terwijl zij erlangs lopen, beginnen plotseling machinegeweren lood te braken. De 99 mannen worden allemaal neergemaaid. De meesten vallen meteen in de kuil. Ook Pooley, die al gewond was, valt erin — met een stel verse kogels in zijn linkerbeen. Anderen, dood of stervend, vallen op en over hem heen. Even later houdt het gekef van de machinegeweren op. SS'ers lopen met gevelde bajonet naar de kuil en steken toe, zodra ze nog iets zien bewegen. Het onvoorstelbaar smerige karwei wordt afgemaakt met enkele roffels uit machinepistolen, want de SS'ers doen — zoals het Duitsers betaamt — hun werk grondig.

In vergelijking met de zwaargewonde Pooley,

die onder lijken bedolven ligt, heeft O'Callaghan meer geluk. Hij is vlak tegen de rand van de kuil neergevallen, met een kogel in zijn arm en zijn gezicht in een bosje distels. Doordat hij doodstil blijft liggen, schenken de Duitsers verder geen aandacht aan hem. Na misschien twintig, dertig minuten, die O'Callaghan eeuwen toeschijnen, gaan de Duitsers weg. De Brit, die zeventien dagen heeft gevochten en amper geslapen, valt ter plaatse in een diepe slaap. Vijf, zes uur later wordt O'Callaghan wakker. Iemand heeft aan zijn been getrokken. Het blijkt Pooley te zijn, die zich ondanks zijn verwondingen onder zijn dode kameraden uit heeft weten te werken. O'Callaghan trekt Pooley, die er heel slecht aan toe is, uit de kuil. Even later strompelen de beide mannen over het veld. Tenslotte belanden ze bij een stal, waar O'Callaghan zijn zwaar zieke makker op een leger van stro legt. Drie dagen en nachten houden ze zich daar schuil. Op de vierde dag wordt Pooley bij toeval door een Franse boerin gevonden. Als ze dodelijk verschrikt wegholt, weet O'Callaghan haar in te halen en haar duidelijk te maken dat zij Britse soldaten en vrienden van Frankrijk zijn. De vrouw beduidt dat ze hen zal helpen. Kort daarop komt zij terug met eieren, melk, brood en boter. De uitgehongerde mannen eten tot ze niet meer kunnen. De boerin verzorgt ook zo goed mogelijk Pooley's wonden. Ze neemt met dit alles een groot risico, want de Duitsers hebben al de doodstraf gesteld op hulpverlening aan Britse militairen.

Dan, na een paar dagen, wordt opeens de staldeur opengegooid. In het binnenvallende licht staat een Duitse officier, met achter zich gewapende soldaten. Deze officier blijkt echter geen koelbloedige moordenaar te zijn. Hij laat de Britten overbrengen naar een hospitaal, waar ze goed worden verzorgd. O'Callaghan is het eerst genezen. Via een krijgsgevangenenkamp in Polen komt hij in Beieren terecht, waar hij tenslotte door de Amerikanen zal worden bevrijd. Pooley blijft achter in Duitsland, waar hij tot 1943 in een ziekenhuis ligt. In oktober 1943 wordt hij met het eerste groepje Britse gevangenen dat voor repatriëring in aanmerking komt, naar Engeland gezonden. Wat hij echter in Le Paradis heeft meegemaakt, blijft ook na de genezing van zijn wonden als het ware op zijn netvlies gebrand. Steeds weer doemen beelden van vurige tongen uit machine-

geweerlopen, kreunende mannen en verkramp-te lijken voor hem op. In Duitsland heeft hij met niemand over zijn helse ervaringen durven spreken, uit angst dat hij als gevaarlijke getuige alsnog zal worden gefusilleerd. Maar zodra hij in Engeland is, vertelt hij het hele ongelooflijke verhaal aan de autoriteiten. En hij wordt inderdaad niet geloofd. De Britten met hun vastgeroeste opvattingen over 'fair play' — ook in de oorlog — wensen zijn verhaal gewoon niet serieus te nemen. Voor Pooley wordt het een obsessie. Hij begint aan zijn geheugen te twifelen en durft tenslotte zelfs met zijn familie niet meer over de zaak te spreken. Pas in september 1946 kan hij, op eigen kosten, naar Frankrijk reizen. Als hij in Le Paradis komt, lijkt de tijd te hebben stilgestaan. Alles is nog hetzelfde: de stal, de boerderij, het land. Niets in deze omgeving schijnt te zijn veranderd sedert de tijd dat hij en zijn lotgenoot hier hun verschrikkelijke uren in vertwijfeling hebben moeten doorstaan.

Maar op de plaats van het massagraf vindt hij nu een ondiepe, lege kuil. Tot zijn geluk blijkt echter de boerin, die beide Britten toen zo moedig heeft geholpen, nog te leven. Zij vertelt dat de lijken naar het kerkhof zijn overgebracht en bevestigt woord voor woord wat zo onuitwisbaar in Pooley's geheugen stond gegrift.

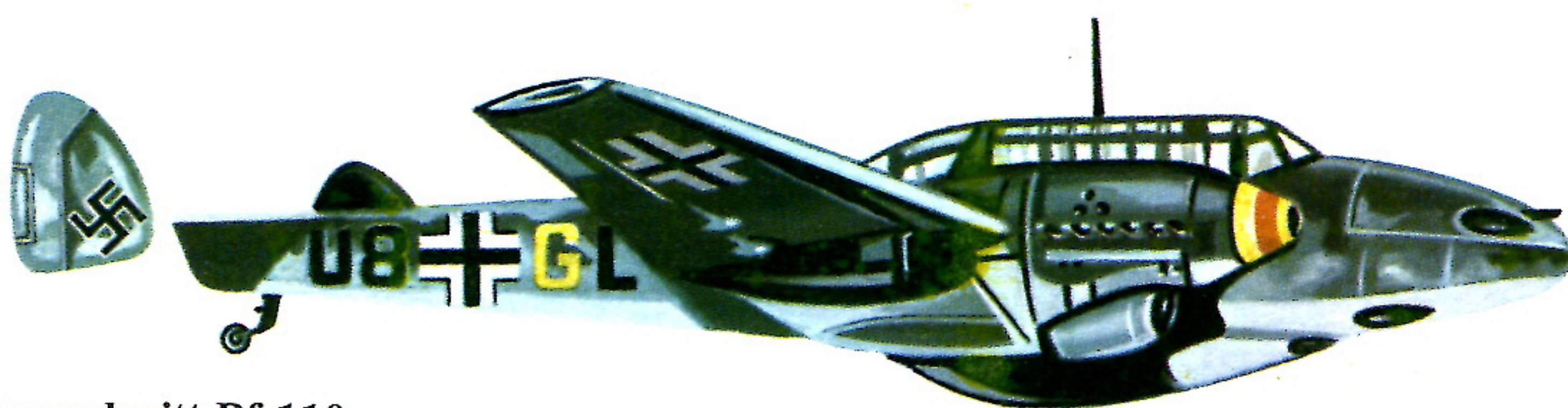
Eindelijk blijkt men in Londen geloof te gaan hechten aan Pooley's verhaal. Dank zij publikaties duikt nu ook zijn vriend O'Callaghan op, die in een apart, scherp kruisverhoor alle woorden van Pooley letterlijk kan bevestigen. Pooley is oneindig opgelucht. Hij is niet gek; een massamoord op weerloze Britse krijgsgevangenen blijkt al in mei 1940 mogelijk te zijn geweest. Met behulp van Pooley en O'Callaghan wordt tenslotte in een krijgsgevangenenkamp de man gevonden die indertijd het bevel tot de slachting gaf: SS-majoor Fritz Knöchlein.

Twee jaar later, in 1948, rijden de beide vrienden in een luxetrein, die in niets meer lijkt op de veewagons waarin zij eens met honderden anderen naar Duitsland werden getransporteerd, naar Hamburg om tegen hun beul te getuigen. Vijftien dagen na aanvang van het proces wordt de SS'er ter dood veroordeeld. Na acht jaar is er tenslotte recht gedaan: één man zal met zijn leven moeten betalen voor dat van 97 anderen.

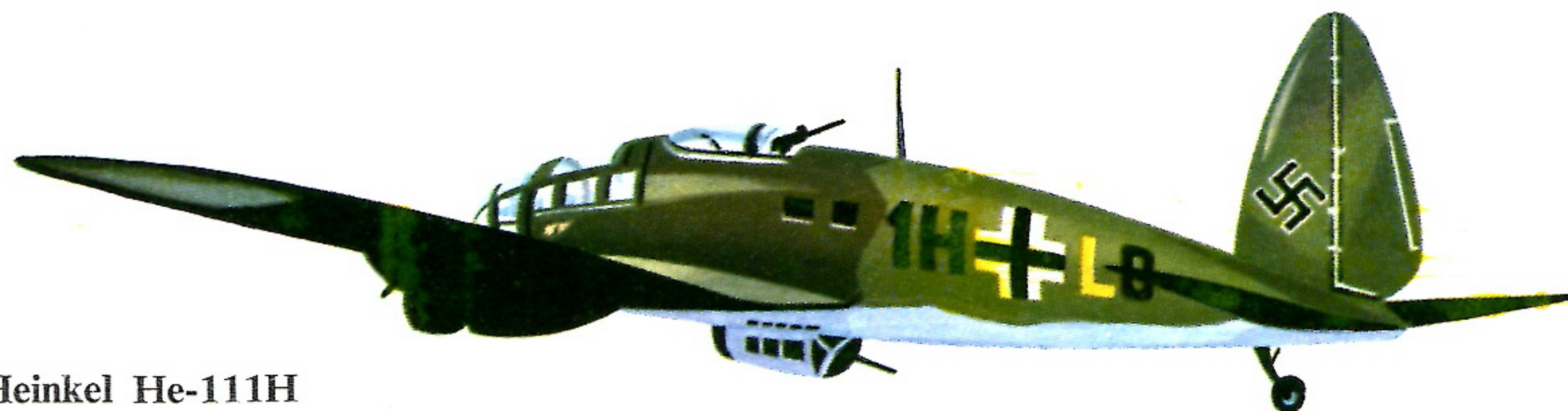
belangrijke rol gaan spelen bij de evacuatie. De bemanningen op de kleine schepen zijn soms wonderlijk samengesteld: een marine-officier voert het bevel over een groep bankbedienden, een dokter laat zich commanderen door een oude visserman en een dominicaner monnik (ex-luitenant-ter-zee) staat aan het roer van een motorkruiser. Deze geweldige vloot, een bijeengeharkt ratjetoe van alles wat maar varen kan, wordt naar Duinkerken gedirigeerd door vice-admiraal Ramsay en zijn staf, die erin slagen in de schijnbare chaos toch een zeker systeem te brengen en die al improviserend Operatie Dynamo tot een voortreffelijk functionerende reddingsactie weten te maken.

De zee tussen Engeland en Frankrijk bevat in deze dagen alles wat een zeeman heeft leren vrezen: zandbanken, drijvende mijnen, akoestische mijnen, wrakken, bommen en mitrailleurvuur uit de lucht, granaten van de kustbatterijen, constant aanvaringsgevaar, torpedo's van onderzeeboten en motortorpedoboten. Op vele schepen wordt gevaren zonder kaarten; de kleinere vaartuigen hebben geen kompas. In de nacht is er maar één baken: de vlammenzee van Duinkerken. Operatie Dynamo wordt dan ook voor iedereen die eraan meedoet, een afschuwelijke nachtmerrie, een schijnbaar eindeloze aaneenschakeling van rampen. Een paar voorbeelden maar. Een van de eerste motorjachten die van

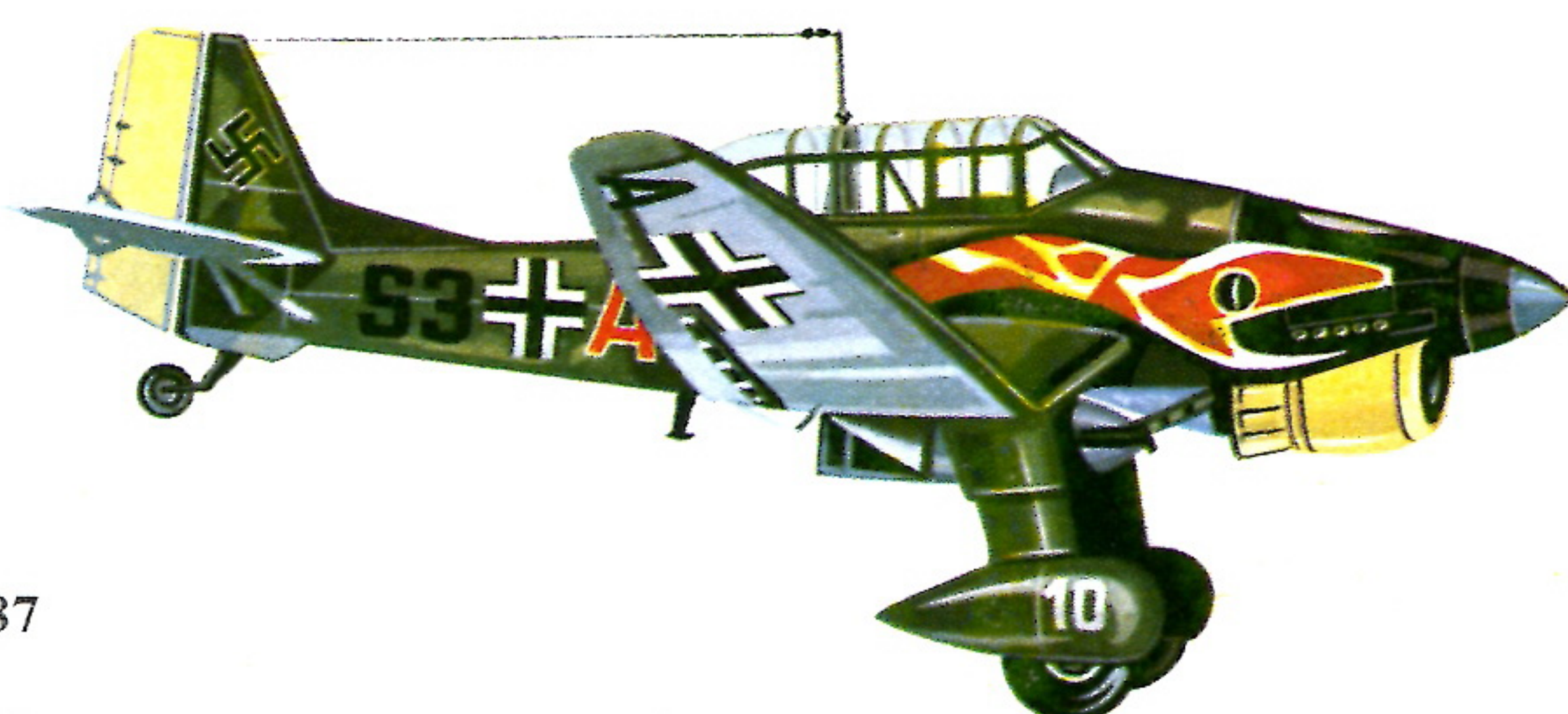
Sheerness uit naar Duinkerken vertrekken, is de 'Silver Queen'. Twee dagen is het scheepje bezig troepen van het strand over te varen naar grotere schepen, die in de vaargeul voor anker liggen. Het ontsnapt daarbij op wonderbaarlijke manier aan de bommen en mitrailleurkogels van de *Luftwaffe* en slaagt erin meer dan duizend soldaten van het strand te halen. Als de volgeladen transportschepen wegvaren en er niet direct andere komen om hun plaats in te nemen, zet de 'Silver Queen' met honderd Fransen aan boord koers naar de haven. Ook daar slaagt men er niet in contact te krijgen met een groter schip en dus wordt besloten op eigen houtje over te steken naar Dover. Maar er zijn geen kaarten en

Messerschmitt Bf-110

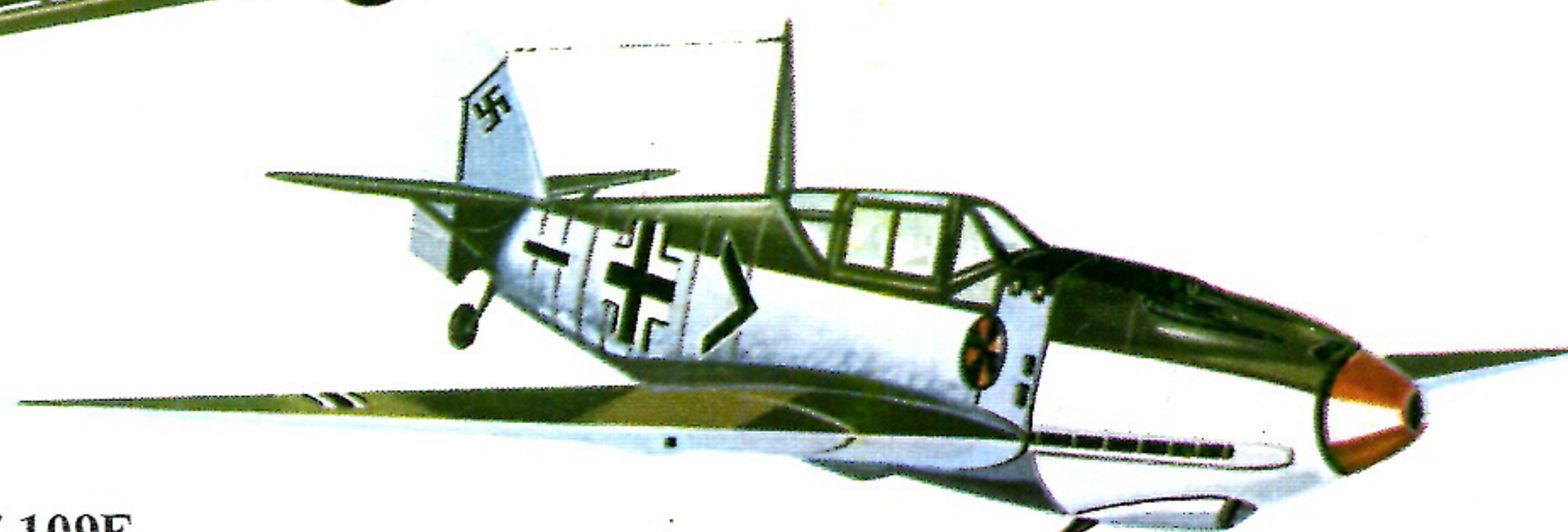
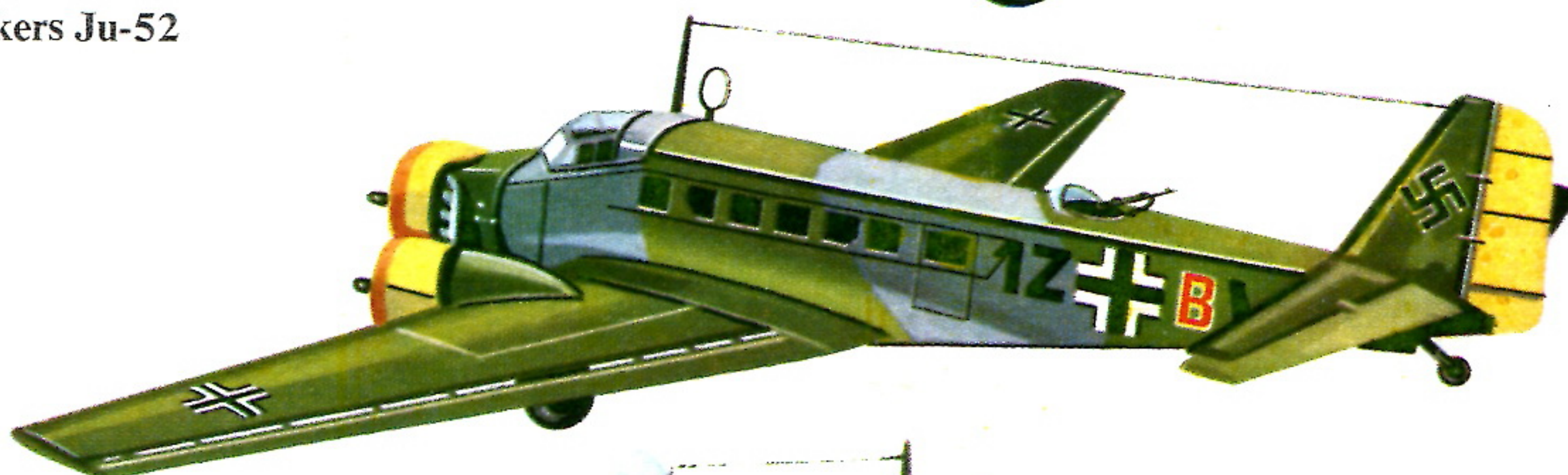

Heinkel He-111H

Junkers Ju-87

Junkers Ju-52

Messerschmitt Bf-109E

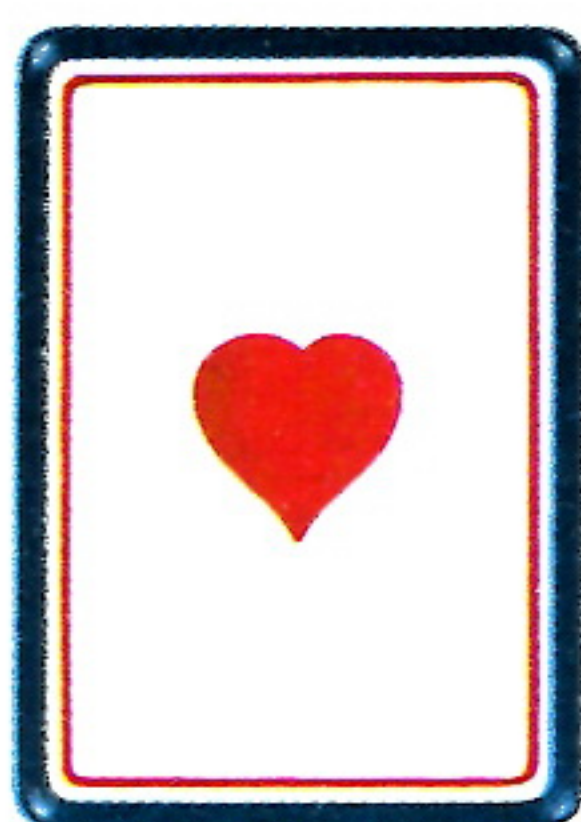
Naarmate de oorlog zich op een groter gebied afspeelde, bouwden de Duitsers jagers met een groter vliegbereik. De Bf-110 was zo'n lange-afstandsjager, die bommenwerpers moest escorteren en verdedigen tegen vijandelijke jagers. Met een vliegbereik van 800 km en een snelheid van ruim 500 km per uur voerde het toestel een bewapening van twee FF-20-mm-kanonnen en zes machinegeweren.

Oorspronkelijk ontworpen als snel post- en passagiersvliegtuig, werd de He-111H door de militairen getransformeerd tot een goed wendbare strategische bommenwerper. Met een topsnelheid van ruim 325 km per uur kon hij een bommenlast van twee ton meevoeren. Ondanks de geschutkoepel achter de cockpit bleek het toestel later te licht bewapend.

De Junkers Ju-87, beter bekend als stuka (Sturzkampfflugzeug), was vooral op aandrang van Ernst Udet ontwikkeld en werd een der meest gevreesde vliegtuigtypen van de Luftwaffe. Stuka's werden eerst in Spanje, toen in Polen en vervolgens in het Westen met groot succes ingezet, vooral ook doordat het helse, gierende geluid bij het duiken vaak paniek teweegbracht. Later nam de angst voor de stuka's af.

De Junkers Ju-52, die in liefst 29 landen voor commerciële doeleinden werd gebruikt, kreeg bij de Luftwaffe een militaire taak. Met BMW-motoren en bewapend met vier 7.9 mm MG-15 machinegeweren werd het toestel eerst in Spanje en later — met honderden tegelijk — boven Denemarken en Noorwegen ingezet. Het vervoerde naar bijna alle strijdtoneelen, ook naar Nederland, parachutisten en luchtlandingstroepen.

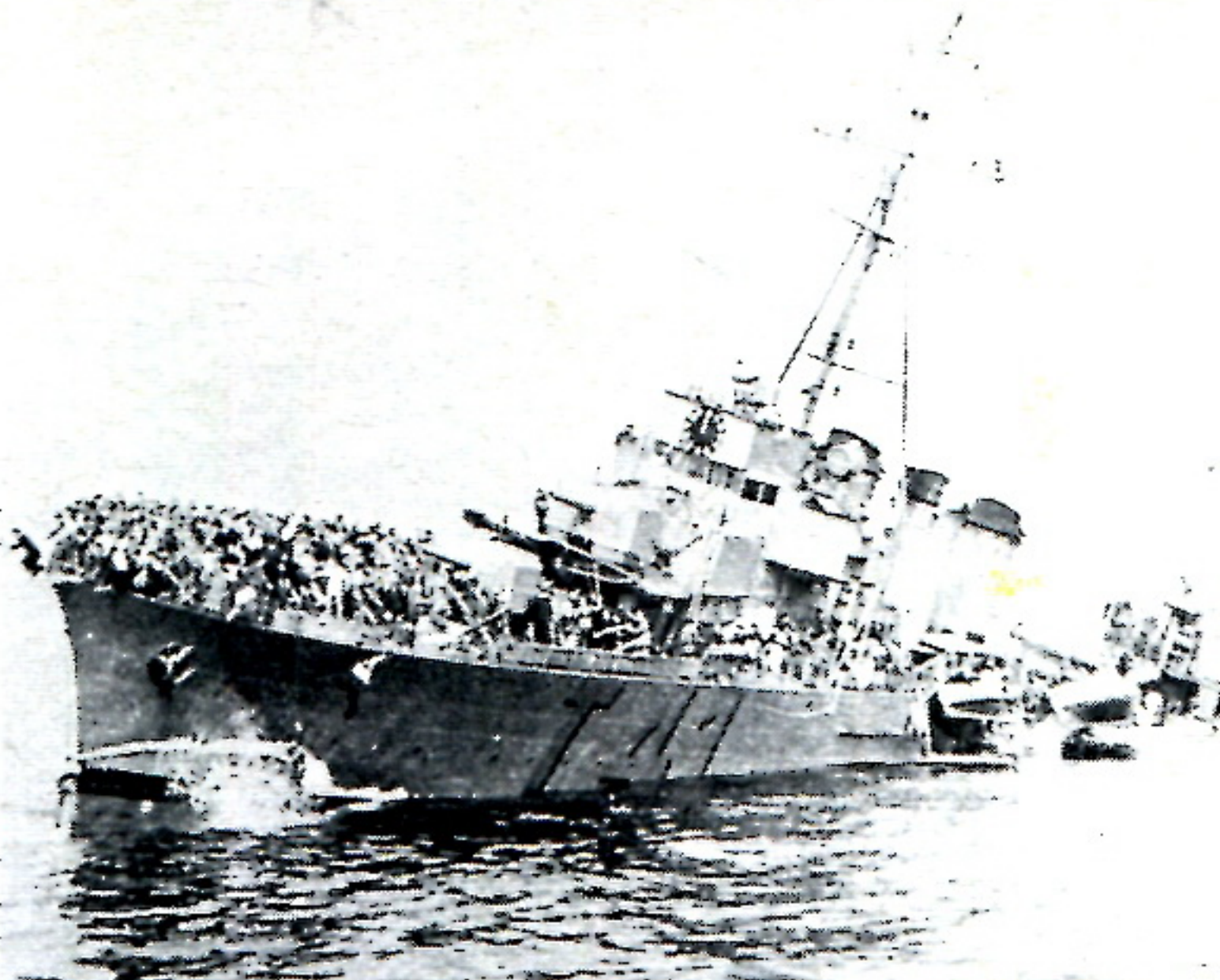
De Bf-109E kreeg bij de eerste RAF-aanvallen op Duitsland een defensieve taak, maar werd in 1940 met veel succes boven geheel Noord- en West-Europa ingezet. Alleen in de Spitfire vond deze jager z'n meerdere. De piloten gebruikten vooral de machinegeweren, omdat ze daarmee zuiverder schoten dan met het kanon, dat door de schroefdoop kon worden afgevuurd.

Dit zijn v.l.n.r. de Duitse vliegtuigemblemen van: Junkers-52, vlieg- en instructie-eskader B-8; Dornier-25, 9e gevechtsskader-153; Junkers-87, 3e stafgroep 3; Heinkel-111H, gevechtsskader 'Edelweiss'; Messerschmitt-109, 1e gevechtsskader 'Grünherz'.

geen kompas aan boord. Na vele uren varen door de nacht krijgt men bij het aanbreken van de ochtend land in zicht. De bemanning denkt ter hoogte van Ramsgate te zijn en de schipper zet koers naar de kust. Maar dan beginnen opeens de granaten over de 'Silver Queen' te fluiten. Ze liggen niet voor Ramsgate, maar voor Calais! Twintig minuten duurt de beschieting, pas dan snelt een torpedojager het scheepje te hulp. De 'Silver Queen' is in de boeg getroffen en maakt snel water. De Franse 'passagiers' weten het bootje door hozen toch drijvende te houden tot het op 30 mei om 9 uur 's avonds afmeert aan de kade van Dover. Enkele minuten nadat de laatste opvarende van boord is gegaan, gaat

Paul Popper

Ullstein-A.P.

de 'Silver Queen' geruisloos in het troebele water ten onder.

De torpedojager 'Wakeful' wordt met 650 man aan boord in de nacht van 28 op 29 mei in de noordelijke vaargeul getorpedeerd. Het schip zinkt snel en nagenoeg alle soldaten die benedendeks te slapen liggen, verdrinken. Commandant R. L. Fisher van de 'Wakeful' wordt, nadat hij twee uur in het water heeft gelegen, opgepikt door de drifter 'Comfort'. Ook de torpedojager 'Grafton' komt te hulp en laat sloepen zakken. Maar dan wordt de 'Grafton' eveneens getorpedeerd. Zinkend opent het schip nog het vuur op een vaag silhouet in het donker en plaatst een treffer. De schim zinkt onmiddellijk, maar helaas blijkt het niet een vijandelijke onderzee- of motor-torpedoboot te zijn, maar de 'Comfort'. Wederom komt commandant Fisher in het water terecht en moet vijf uur zwemmen, voordat hij 's morgens vroeg ten tweede male wordt gered. Zulke dingen zijn tijdens Operatie *Dynamo* bijna normaal. Er gebeuren ieder uur rampen, maar er worden ook staaltjes van zeemanschap en reddingskunst geleverd die in vreedstijd de voorpagina's van de wereldpers zouden hebben gehaald. Nu wordt er nauwelijks aandacht aan geschonken, want iedereen is slechts bezeten van één doel: die tienduizenden uitgeputte, hongerige en dorstige soldaten te redden uit de klauwen van de vijand. En dat doel wordt bereikt. Op 28 mei te middernacht zijn reeds 45.000 man in veiligheid gebracht, op 29 mei komen daar nog eens 47.310 bij. En zo gaat het door: 45.955 op 30 mei, 66.000 op 1 juni! Tot ein-

Ullstein

delijk in de donkere ochtenduren van 4 juni de torpedojager 'Shikari' als laatste de haven van Duinkerken verlaat met 383 Fransen aan boord. Nu kan de balans van Operatie *Dynamo* worden opgemaakt. Gered is het ongehooflijke aantal van 338.226 Britse en Franse militairen. De prijs die daarvoor betaald moest worden: 228 schepen gezonken, 45 schepen zwaar beschadigd, honderden kleine vaartuigen verloren gegaan; daarenboven een nooit precies vastgesteld, maar zeer hoog aantal zeelieden en watersportliefhebbers en — niet te vergeten — 177 vliegtuigen van de RAF. Zonder de RAF, die voortdurend met Spitfires en Hurricanes de Duitse bommenwerpers op weg naar en boven Duinkerken aan-

Boven: in lange rijen opgesteld wachtten duizenden Britse en Franse militairen op het strand bij Duinkerken op hun beurt om te worden ingescheept.

Boven links: een dramatische foto van het reeds zinkende Franse oorlogsschip 'Bourrasque' vlak nadat het bij Duinkerken op een mijn was gelopen.

Boven rechts: zo vonden de Duitsers het strand van La Panne na de haastige, maar geslaagde evacuatie van honderdduizenden geallieerde militairen.

Links: Duitse troepen bezetten na de evacuatie van de geallieerde krijgsmacht het Duinkerker strand. Voor de kust een kapseizend Brits oorlogsschip.

viel, zou Operatie *Dynamo* niet een nederlaag in een overwinning hebben doen verkeren. Want Duinkerken was natuurlijk een nederlaag, een van de grootste zelfs in Englands militaire historie. Maar het heldhaftig behaalde succes van Operatie *Dynamo* kan niettemin beschouwd worden als een grandioze zege, waarop allen die eraan meegewerkt hebben zeer trots kunnen zijn; de Franse soldaat die samen met zijn Britse wapenbroeder wekenlang standhield aan de rand van het ingesloten gebied, de Spitfire-piloot, de stoker van de torpedojager, de Franse visser, de Engelse jachteigenaar, de dokter op het hospitaalschip, de verpleegster in het veldlazaret in de duinen van Malo.

'ZO NODIG JAREN,
ZO NODIG ALLEEN'

EPILOOG VAN DUINKERKEN

L. J. HARTOG

4 juni 1940 — Even voor zonsopgang verliet het laatste schip Duinkerken. Kort daarop trokken Duitse troepen de zwaar gehavende stad binnen. Operatie *Dynamo* — de eerste gecombineerde actie van de drie onderdelen van een strijdmacht (leger, luchtmacht en marine) in de oorlogsgeschiedenis — was voltooid. 'De meest opvallende en moeilijkste gecombineerde operatie in de geschiedenis van de marine is de afgelopen week ten uitvoer gebracht,' aldus de admiraliteit op 4 juni. Het noordelijk slagveld was geliquideerd. 'De grootste slag van alle tijden werd door onze soldaten roemrijk ten einde gebracht,' aldus Hitler op diezelfde dag. En hij beval acht dagen vlaggen en drie dagen klokgelei. Vreugde in Duitsland dus — over de overwinning, al waren de Britten ontkomen. Maar niet minder vreugde in Engeland — over de terugkomst, al was de slag verloren. Niemand had een redding van deze omvang verwacht. De vreugde over het 'wonder van

Duinkerken' leidde tot primitieve uitbundigheid: tussen Dover en Londen waren de wegen omzoomd door juichende mensen; de vlaggen gingen uit en muziekkorpsen speelden het 'Hier komen onze helden' keer op keer. 'Ik herinner me nog,' schreef Montgomery later, 'hoe razend ik werd als ik Britse soldaten zag rondlopen met een kleurig geborduurd insigne op hun mouw: 'Duinkerken'. Ze dachten dat ze helden waren, en dat was ook de opvatting van de burgers.'

Churchill verheugde zich evenzeer, maar, aldus de oorlogsleider op 5 juni in het Lagerhuis: 'We moeten er zeer voor oppassen dat we de redding niet voor een overwinning aanzien. Oorlogen worden niet door evacuatie gewonnen.' En nogmaals bevestigde hij de Britse vastberadenheid: 'We zullen ons vaderland verdedigen. Zo nodig jaren, zo nodig alléén. We zullen tot het einde toe volhouden, we zullen strijden op de zeeën en oceanen, we zullen met toenemend vertrouwen en toene-

mende kracht strijden in de lucht, we zullen vechten op de stranden, we zullen vechten op de vliegvelden, we zullen vechten op de velden en in de straten en op de heuvelen. We zullen ons nimmer overgeven.'

Churchill hield woord. Nochtans — in deze dagen kon zulke fiere taal slechts voortkomen uit geloof, hoop en haat. Ze kon bepaald niet voortkomen uit Englands militaire kracht: na Duinkerken was er net voldoende aan transport en wapens om één divisie opnieuw uit te rusten; in het hele land waren er 500 stuks 75-mm-geschut en houwitsers, waarvan er overigens vele uit de musea waren gehaald. Indien Hitler op dat ogenblik een pasklaar militair plan in voorraad had gehad om direct na Duinkerken... Maar zo'n plan was er niet. Sterker nog: na Duinkerken begon bij hem een periode van aarzeling ten opzichte van de Britten, waardoor hij goeddeels de tijd verspeelde die hij met zijn bliksemoorlog gewonnen had.

Het was zes uur in de avond op zondag 26 mei 1940. Het stadje Tourcoing in het noorden van Frankrijk baadde zich in de gouden zonneschijn. Twee kilometer daarvandaan, in een stal in de buitenwijken van Roncq, wreef soldaat Bill Hersey van de 'East Surreys' zich de slaap uit de ogen; een hand had hem hardhandig wakker geschud: 'Opstaan!' Tien minuten later, terwijl hij in de houding stond op de keien buiten de stal, hoorde Hersey het schrikbaan-jagende nieuws van de commandant van zijn compagnie, kapitein Harry Smith: 'We trekken terug naar de kust. Het plan is naar Engeland te gaan en later terug te keren naar Frankrijk.'

Even later greep Hersey een fiets en reed naar Tourcoing. Voor de invasie van de Duitsers had Bill een unieke uitzonderingspositie ingenomen: vanaf 17 april, toen hij getrouwd was met het Franse meisje Augusta, was hij de enige van de 'British Expeditionary Force' die een permanente pas had gekregen om elders te slapen. Hersey stuurde zijn fiets langs de hem vertrouwde Rue Clinquet — waar hij drie weken had gewoond — hij keek op zijn horloge; het was precies half twaalf in de avond. Enkele minuten later werden de vijf vrouwen in 'Café L' Epi d'Or' zeer onrustig. Augusta, haar moeder en drie vriendinnen van Augusta waren vroeg naar bed gegaan op de stromatrassen in

OORLOGSHUWELIJK

een benedenkamer — een voorzorgsmaatregel in geval van luchtalarm — maar niemand kon blijven slapen bij dat lawaai op de voordeur. Nooit zal Augusta, die in haar ochtendjas door het verduisterde café strompelde, het gezicht van haar man vergeten toen hij haar door de opzij geschoven verduisteringsgordijnen aankeek: de zorgeloze, nonchalante charme was verdwenen; er stond daar een nieuwe Hersey, gespannen en ernstig. Zijn groet was een bevel: 'Inpakken — we gaan weg.'

Rond vier uur in de middag van zaterdag de eerste juni, toen de mijnenveger 'Speedwell' langzaam op de Admiralty Pier van Dover toevoer, riep een met de ontscheping belaste staf-officier van de kade naar kapitein 'Lucky' Maunsell: 'Hoeveel mannen aan boord?' Onmiddellijk klonk Maunsells antwoord door de megafoon: 'Vijfhonderdnegenennegentig mannen en één vrouw!' Terwijl de storm van gelach als een geluidsgolf door het schip galmde, viel Augusta Hersey, die naast Bill aan de reling stond, bijna in zwijm. Ze had gehoopt dat de witte kliffen van Dover, omgeven zouden zijn door een rustgevende stilte. Het ergste moest voor Augusta nog komen. Urenlang moest Bill in een kleine, oververhitte wachtkamer argu-

menteren met een majoor van de veiligheidsdienst, die ervan overtuigd was dat de Herseys spionnen waren: alleen het huwelijkscertificaat van Augusta en Hersey's betaalboekje van het leger vormden het tegenbewijs. Daarna moesten ze binnen enkele minuten in tranen van elkaar afscheid nemen; ondanks de protesten van Hersey was de militaire politie niet te vermurwen. Zijn vrouw zou naar een doorgangskamp voor burgers worden gebracht, hijzelf moest met de rest een trein voor troepentransport beklimmen. Hij had nog juist de tijd om het adres van zijn moeder in Addlestone, Surrey, op een stukje papier neer te schrijven.

Op de een of andere manier bereikte Augusta Hersey het West Byfleet station in Surrey. Tot tweemaal toe verdwaalde ze in de groene lanen van Surrey en het was vroeg in de middag toen ze voor de eerste maal de klopper hanteerde op de deur van Addison Road 23. Hoewel de glimlach op het gezicht van Bills moeder haar verzekerde dat ze thuis was, kon ze niets anders zeggen dan 'Bonjour'. Ze zag er eerst zo verloren uit, dat Bills moeder haar een naaimandje en wat verstelwerk gaf.

(Fragment uit 'The Sands of Dunkirk' door Richard Collier Collins, Fontana Books, London)